

આદિવાસી બાળકોનું બાળપત્ર

જુલાઈ-ઓગષ્ટ ૨૦૦૮

અંક : ૨૪

સંપાદક

વિક્રમ ચૌધરી
સુરમલ વહોનિયા

પરામર્શક

મહાવાનદાસ પટેલ
ચામુલાલ રાઠવા
કાનશુ પટેલ
ડાલ્ખાભાઈ વાહુ

કલા સંયોજન

દેસર્વિંગ રાઠવા

મુદ્રણ સંયોજન

નીરેજ કેંગે

પ્રકાશક

માધા સંશોધન-પ્રકાશન કેન્દ્ર
૬૨, શ્રીનાથધામ સોસાયટી, દિનેશ મિલ પાસે,
વડોદરા ૩૬૦ ૦૦૭
ફોન નં. : ૦૨૬૫-૨૩૩૯૬૬૮

અનુક્રમાંલિકા

સંપાદકીય	૧
શિયાળે ઓલાવ્યો દરિયો	૩
વીજળી... (ગીત)	૬
જુગરબાજ	૭
ખોટો ગર્વ	૮
સકલાકાનો મહુડો	૧૧
ક્રોંગલી... (ગીત)	... ૧૪
રાક્ષસ અને જુવાનિયો	... ૧૫
રંગીલા ફૂલડાં... (ગીત)	... ૧૭
આદિવાસીના વિદ્યાના ધારી 'કોચરકાકા'	... ૧૮
ઈ-મેલ	... ૨૦
ખેડૂતની યુક્તિ	... ૨૨
પ્રેમચંદ	... ૨૪
શું તમે જાણો છો?	... ૨૭
અંગ્રેજી - (વાક્ય)	... ૨૯
ચાલો નવા શબ્દો શીખીએ	... ૩૧
ફરી મળીશું	... ૩૪

'બોલ' ના વાયકમિત્રોને વિનંતી છે કે 'બોલ'માં સમાવાયેલ વિષયોને અનુષ્ટુપ જો કોઈ લખાળ તમારી પાસે હોય અથવા આપને લખવાની ઈરછા હોય તો તે લખી નીચેના સરનામે મોકલશો.

સંપાદકશ્રી, 'બોલ'

19, એમ.એમ. પાર્ક, બારડોલી
ફોન નં. : ૦૨૬૨૨ - ૨૨૩૩૯૪

સંપાદકીય

બાળ મિત્રો,

‘બોલ’નો અંક તમારા હાથમાં હશે ત્યાકે તમારી આજુબાજુ લીલુછમ હુકિયાળું વાતાવરણ હશે. ચાકે બાજુ નજર ફેરવશો ત્યાં ઝુંધી હુકિયાળી જ હુકિયાળી દ્વારાશે. ચોમાસું બરાબર જામી ગયું હશે. આપણા વડીલો ખેતરમાં વાવણીનું છામ પુરું કરી કોપણી કરતા હશે. અને તમે શાળામાં અભ્યાસની જાથે મોર અને કોયલનો મિઠો ટહુણો, દેઢકાનો ફ્રાઉફ્રાઉ, અને જો નરીમાં પુર આવ્યો હોય તો એનો ધુઘવાટ અને નાના ઝરણાનો ખળખળ અવાજ જાંબળતા હશે. આટલા બધા સુંદર અવાજ જાંબળવાની મર્યા તો ગામડાંમાં જે રહે તેણે જ મળે.

મિત્રો, તમારી શાળા કે ધરની આકાશ થોડું પાણી વહેતું હશે. તેમાં કાગળની હોડી બનાવી તરાવવાની, વરકસ્તા વરકસ્તાએમાં ભીજાંવાની, અને લીલા ધાકામાં રમવાની ખૂલ્લ મર્યા આવતી હશે. પણ જાળા વાદળો એક જાથે આષાશને ધેરી લે ત્યાકે ગાજ વીજ કે વીજળીના કડાકા તમને ડરાવતા પણ હશે. આષાશમાં ગાજ વીજ થતી હોય ત્યાકે શક્ય હોય ત્યાં ઝુંધી ધરની બહાર નિષ્ઠળવું નહીં. પૂરના પાણીમાં નહાવું કે રમવું નહીં. વહેતા પાણીના વમળોમાં કુલ્લી જવાની શક્યતા વધાકે રહે છે. તમારા વડીલો અને ગુરુજીઓ કે શિક્ષકો પણ આ વાત તમને કરતા જ હશે.

ચોમાકાના જામયગાળા દરમાન અનેક વનક્રપતિ ઉગ્રી નીકળે છે. ધણી તો આપણા વાડામાં જ ઉગે છે. કેટલીક વનક્રપતિના નામ તો તમે જાણો જ છો. અને ઓળખો પણ છો. તમે ન ઓળખતા હો તેને તમારા વડીલો ઓળખતા હશે. ધણી વનક્રપતિની ભાજી, ફળ, મૂળનો ઉપયોગ આપણે આપણા ખોકાડમાં કરીએ છીએ. કેટલીક વનક્રપતિ તો બહુ જ ગુણજારી અને પૌણીક હોય છે. એ ક્ષિવાય આપણી આકાશપાક તમે ગાણીને થાકી જાઓ એટલી વનક્રપતિ ઉગે છે.

એવું કહેવાય છે કે કોઈપણ વનક્રપતિનું પાંદડું, વેલો કે મુળીયું એવું ન હોય કે જે કોઈકામાં ન આવે. તમે જોયું હશે કે તમને કંઈક વાગે ત્યાકે તમારા માતા-પિતા તરત કોઈાડના પાના અથવા વનક્રપતિનો પાટો બાંધે અથવા તો એનો રક્ત છાઢી ધા થયો હોય તેના પર લગાવે છે. પણ મિત્રો, આપણે એનો પ્રયોગ

અજ્ઞાનતામાં નહીં કરવો. પાકી જાણકારી હોય તો જ એ ઔષધિ વાપરવી. પરંતુ એનું જ્ઞાન મેળવવા માટે અત્યારે કરવા અને તેની જ્ઞાનાશ કાખવી.

આપણા વડીલો પાકે આ પ્રકારની ધારી જાણકારી હોય છે. હવે આ જાણકારી ધીમે ધીમે ઓછી થવા લાગી છે. કારણ કે આપણે હવે આપણા વડીલો પાકેથી આ પ્રકારની જાણકારી કે માહિતી મેળવવા માટે ખાક્સ પ્રયાર નથી કરતા. આ પ્રકારની આયુર્વેદની જાણકારી આપણાને અને જ્ઞાનને બહું ઉપયોગી હોય છે. જાણકારી હોવી એ પુરતું નથી. એની જાથે દ્રેક વનક્રપતિનું, શક્ય હોય ત્યાં સુધી, જતન કરતું. ઉનાળામાં જંગાલ કુંગાર પર દવ લાગે છે ત્યારે અનેક નાની મોટી વનક્રપતિના વેલા, હોડ કે બી બળી જાય છે. એને કારણે પહેલા જે વનક્રપતિ તમારી આક્ષપાક મળતી હતી તે હવે દૂર શોધવા જવું પડે છે.

મિત્રો આપણા વડીલો તો વનક્રપતિઓની પૂજા કરે છે. અને જે તે વનક્રપતિ આખી ઉખેડી નથી લાવતા. જેટલી જરૂરી હોય તેટલા મૂળ, પાંદા, ફળ કે બી લાવે છે. જેથી જે તે ઔષધી ક્ષાયમની આપણી ધરતી પરથી નાશ ન પામે તેની કાળજી પણ આપણે લેવાની છે. એને કારણે આપણું પર્યાવરણ પણ જળવાય રહે છે. તમારે પર્યાવરણમાં આ વિશે ભાગવાનું આવે છે. તમારા ગુરુજીઓ પણ તમને આ પ્રકારનું જ્ઞાન આપતાં જ હશે.

આ જ્ઞાન વડીલો પાકેથી આપણે મેળવવાનું છે. શાળામંથી મળતા જ્ઞાન કિલાય આપણે આપણી આક્ષપાક જે કુંઈહોય તેની જાણકારી આપણા વડીલો પાકેથી મેળવતા રહ્યીશું તો આપણે આ ઉપયોગી જ્ઞાનને બીજા મિત્રોને પણ આપી શકીશું.

મિત્રો તમારા માતા પિતા કે વડીલ પાકે આ પ્રકારની ઔષધીની જાણકારી હશે જ. તમે એ જાણકારી મેળવી એની ઓળખ, ખાક્સ કરીને ગુજરાતી ભાષામાં એનું નામ અને રથાનિક તમારી ભાષામાં નામ અને ઉપયોગ જાથે જે વિગત હોય તે લખી મોક્ષલાવશો અને જો એ ‘બોલ’ માં છાપવા યોગ્ય હશે તો આપણે ‘બોલ’ માં લઈશું. મને આશા છે કે તમે તમારા વડીલો પાકેથી આ પ્રકારની માહિતી મને ‘બોલ’ માટે મોક્ષલાવશો.

૦૦

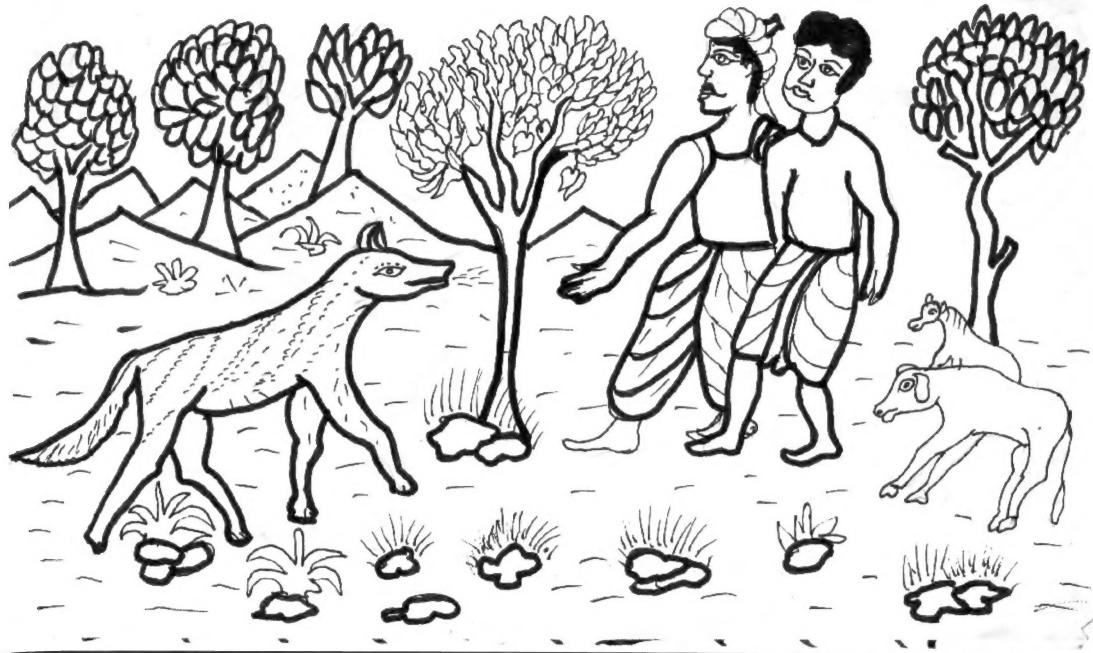

શિયાળે ઓલવ્યો દરિયો

એક ગામમાં એક કાપડનો વેપાકી રહેતો હતો. એ ગામકે ગામકે જઈકાપડ વેંહચીને પોતાનું ઘર ચલાવતો. ફરતાં ફરતાં એક દિવસ જાંજ થઈએટલે વેપાકી એક આડ નીચે રોકાયો. પોતાની ધોડી આડને બાંધી તે ભાથું ખાઈને આડ નીચે જૂઈ ગયો. રાતમાં એની ધોડી વિયાઈ.

જવાબે તીણી વેપાકી ધોડી પાકે ગયો. જુવે તો ધોડી પાકે પાડું. વેપાકી વિચારમાં પડ્યો, ‘ધોડી પાડું કેમ જણો?’ આ બાજુ જોયું, ઓલી બાજુ જોયું, ગોતાગોત કર્યી. નજુકમાં વાડી દેખાઈ. પાડાને લઈએંદ્ર ગયો. ત્યાં જ ધોડીનું ટદ્દુ છતું. વેપાકીએ જોયું તો વાડીનો માલિક ખાટલા પર બેઠો હતો. વેપાકી એની પાકે

જ ઈ બોદયો, ‘ખેડૂતભાઈ, તમારી બેંઝનું પાડું મારી ધોડી પાકે આવ્યું ને મારી ધોડીનું ટદ્દુ તમારી બેંઝ પાકે ગયું. આ તમારું પાડું લો ને મારું ટદ્દુ મને પાણું આપો.’

ખેડૂતે કહ્યું, ‘ના, કે ના, આ ટદ્દુ મારી બેંઝે જણ્યું છે, હું આ ટદ્દુ તમને ન આપું.’

વેપારીએ ઘણી વિનંતી કરી પણ ખેડૂત ન માન્યો. વેપારી ડાહ્યો હતો. એણે કહ્યું, ‘ચાલો, આપણે રાજા પાકે જઈએ, તેઓ જેમ કહે એમ કરીશું.’

બજે રાજા પાકે ગયા. માંડીને વાત કરી. રાજાએ પૂછ્યું, ‘કાવાકે બેંઝ પાકે કોણ હતું?’

ખેડૂતે જવાબ આપ્યો, ‘આ ટદ્દુ.’

રાજાએ કહ્યાં, ‘તો પણી આ ટદ્દુ તારું છે. વેપારી, તારી ધોડી પાકે કોણ હતું?’

વેપારીએ જવાબ આપતા કહ્યું, ‘આ પાડું.’

રાજાએ કહ્યું, ‘તો પણી પાડું તારું છે.’

રાજાનો ન્યાય કાંબળી વેપારી રકી પક્ચયો. રકતો રકતો આગળ ચાલ્યો. રકતે મળ્યો શિયાળ.

શિયાળે પૂછ્યું, ‘વેપારી દાદા, કેમ રડો છો?’

વેપારીએ કહ્યું, ‘અરે ભાઈ, રાજા કહે છે કે મારી ધોડીએ પાડું જણ્યું છે ને એ જ મારું! ખેડૂત મારું ટદ્દુ નથી

આપતો.’

શિયાળ બોલ્યો, ‘વેપારી દાદા, હું તમને ન્યાય અપાવીશ. તમે જઈને રાજાને કહો કે હું એમને મળવા માંગું છું.’

વેપારી ઝકી રાજા પાકો ગાયો ને કહ્યું, ‘મહારાજ, નજીકમાં એક શિયાળ રહે છે. મારી દોડીએ ટદ્દ જણ્યું એ એણે જોયું છે. મને ન્યાય આપો.’

બીજે દિવકે દક્ષબાર ભરાયો. રાજા, રાણી, રાજકુંવર, કંદાર, બધાં હાજર હતાં. રાજાએ ખેડૂતને તેડાવી લીધો. વેપારી શિયાળને લઈઆવ્યો. બધા પોતપોતાની જગ્યાએ બેઠાં ને રાહ જોતા હતા કે હવે શિયાળ પુરાવો આપશે. પણ શિયાળ તો ઓડાં ખાતો હતો.

‘એ શિયાળ,’ રાજાએ કહ્યું, ‘પુરાવાને બદલે ઊંઘ છાઢી રહ્યો છે?’

‘માઝ કરજો મહારાજ,’ શિયાળ બોલ્યો, ‘ગઈફાલ આખી રાત મને જાગવું પડ્યું, બછ કામ હતું.’

‘એવું તે શું કામ હતું?’ રાજાએ પૂછ્યું.

‘માઝ કરજો મહારાજ, ગઈફાલે રાત્રે દક્ષિયામાં આગ લાગી હતી, છેક જવાર ઝુધી એ આગ ઓલવવાનું કામ ચાલ્યું, એટલે હમણાં ઊંઘ આવે છે.’

‘કેવું જુદ્ધ બોલે છે! દક્ષિયામાં આગ લાગે એવું કોઈએ કયાંય જોયું છે?’ રાજાએ ગુરુક્ષામાં પૂછ્યું.

શિયાળ બોલ્યો, ‘મહારાજ, બેંક જો ટદ્દ જણી શકે તો દક્ષિયામાં આગ કેમ ન લાગી શકે?’

રાજાને કાચી પરિક્રિયતી કર્મજાઈ.

રાજાએ કહ્યું, ‘શિયાળભાઈ, મારી ભૂલ થઈંગાઈ! ખેડૂતભાઈ, વેપારીને એનું ટદ્દ પાછું આપી દો ને તમારા બેંકનું પાડું લઈલો. પણ જો ઝકી કોઈ દિવક આવી ચાલાકી કરશો તો તમને માઝ નહીં કરું.’

વેપારીને એનું ટદ્દ મળી ગયું એટલે ખુશ થયો. શિયાળને કહ્યું, ‘શિયાળભાઈ, તમે ખરો ન્યાય કર્યો. માઝું ટદ્દ મને પાછું અપાવ્યું. તમારો ધણો ધણો આભાર!’ ગગ

વીજળી

ઉંચા-ઉંચા આભલામાં નીલા આછાશમાં
 ચમ-ચમ ચમણી ગઈ, વીજલડી અબણી ગઈ
 ખૂજ દેખાય ઓલા કુંગારાના પાકમાં
 આભલું દેખાય છેવા લાલ-પીળા રંગમાં
 આછી-આછી વાદળીમાં ચમ-ચમ-ચમ... ઉંચા.
 ઇમન્દ્રમ છેરતી આવી વાદલડી
 ધેરતી ધૂજાવતી ને ગગાન ગજાવતી
 વરકી વાદલડી કર-કર-કર.. ઉંચા... ઉંચા.
 મીઠાં તે ગીતડાં ગાતી છોયલડી

અંબાની ડાળે જૂલે છોયલડી
 નાચે મોરલિયો થન-થન-થન... ઉંચા...
 ચાંદલિયો ચમષે ને તારલિયા ટમે
 રમતીને ભમતી વીજલડી ચમષે
 જાય કે રાતલડી ઇમ-ઇમ-ઇમ ... ઉંચા...
 ઉંચા આછાશમાં રમવાને નિશરી
 વાદળીની કંગમાં ધૂમવાને નિશરી
 ચમણી વીજલડી ચમ-ચમ-ચમ ... ઉંચા...
 ☺

જીગરબાજ

કાલિયો એક જાહેરિક છોક્કો હતો. કોજ એ પોતાની બજુકીઓને જંગાલમાં છોડી આવતો. આખો દિવક્ષ બજુકીઓ જંગાલમાં ફૂકે, ચકે, ને જાંજ પડે એટલે ઘરે આવી જાય.

જંગાલમાં એક વાદ્ય રહેતો હતો. એક દિવક્ષ એની નજર આ બજુકીઓ પર પડી. પણી તો વાદ્ય કોજ એક બજુકીને પકડી પાડે ને મિકાંતે બેકી ખાઈ જાય. આવું દક્ષ-બાક દિવક્ષ ચાલ્યું. કાલિયોને થયું કે મારી બજુકીઓ તો આવી હતી, હુમણાં ઓછી કેમ લાગે છે? જંગાલમાં કયાંય ખોવાતી તો નથી ને?

બીજે દિવક્ષે કાલિયો બજુકીઓ પાછળ ફૂકતો રહ્યો. ટેવ પડેલી એટલે વાદ્ય છુપાતો છુપાતો આવ્યો. એને જોઈબજુકીઓ નાકવા લાગી. તોયે ચાલાકીથી વાદ્ય એક બોક્કડું પકડી પાડ્યું. કાલિયાએ કર્યું કાંઈનહીં. તે ચુપચાપ જોતો રહ્યો.

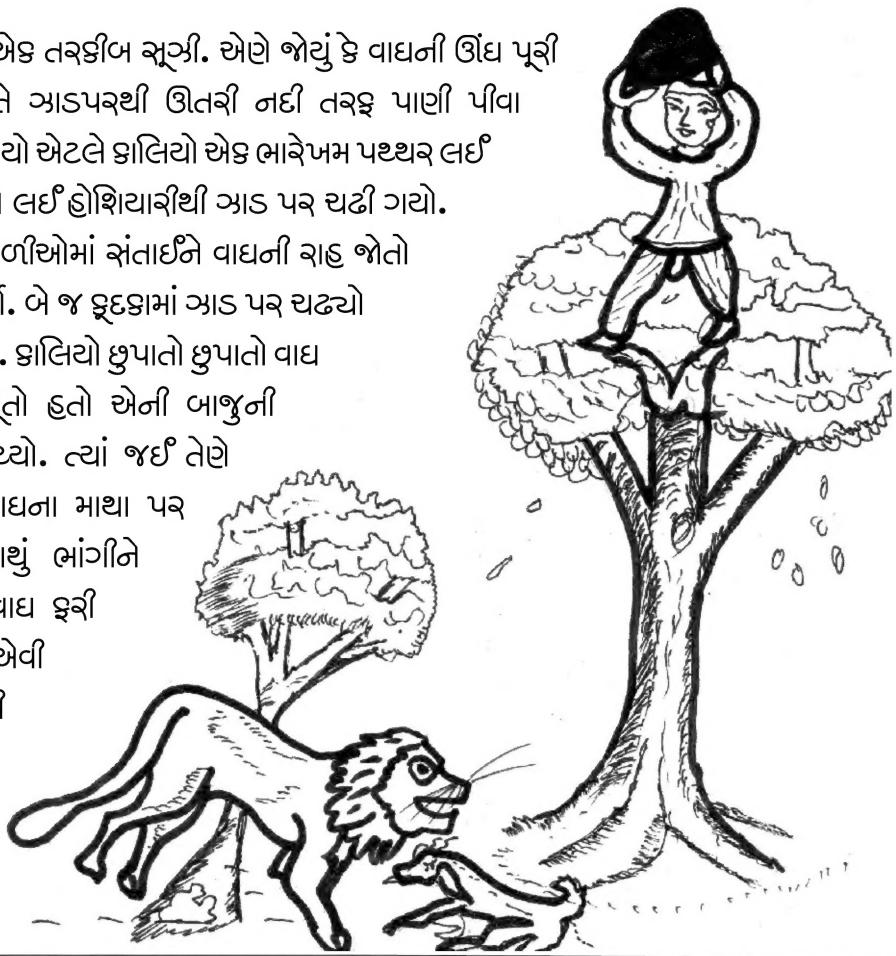
બોક્કડાને મારીને વાદ્ય એને આડીમાં ખેંચી ગયો. પણી વાદ્ય બોક્કડાને લઈ આડ પર ચઢી ગયો ને ખાઈને ખતમ કર્યો. કાલિયો ચુપચાપ પાછો ફર્યો અને બજુકીઓને હાંકતો ઘરે આવ્યો.

બીજે દિવક્ષે કાલિયો જંગાલમાં ગયો. વાદ્યનું રહેવાનું ઠેકાણું કર્યાં છે, એ

કૂવે છ્યાં છે, એ બધી તપાક્ષ છરવા લાગ્યો. વાદ એક આડ ઉપર જૂતો હતો. કાલિયાએ વિચાર છર્યો, ‘આ તો જંગાલી જાનવર છે. હું એની નજરે પડું તો મારો ખેલ ખલાક કરી નાંખશે. મારી પાક્ષે તો છોઈંહથિયાર પણ નથી.’

આખે, કાલિયાને એક તરકીબ કૂર્યી. એણે જોયું કે વાદની ઊંઘ પૂર્વી થઈ હતી. એટલે તે આડપરથી ઉત્તરી નદી તરફ પાણી પીવા નીકળ્યો. વાદ દૂર ગયો એટલે કાલિયો એક ભારેખમ પથથર લઈ આવ્યો. પથથર માથે લઈ હોશિયારીથી આડ પર ચઢી ગયો. ઊંઘાઈએ ચઢી ડાખળીઓમાં કંતાઈને વાદની રાહ જોતો બેઠો. વાદ પાછો ફૂર્યો. બે જ ફૂદફાંમાં આડ પર ચઢ્યો અને પાછો કૂદ્યું ગયો. કાલિયો છુપાતો છુપાતો વાદ જે ડાળખી પર જૂતો હતો એની બાજુની ડાળખી જુધી પહોંચ્યો. ત્યાં જઈ તેણે પથથર ઉપાડીને વાદના માથા પર જીંક્યો. વાદનું માથું ભાંગીને બુઢું થઈ ગયું. વાદ ફૂર્યી ઉક્યો જ નહીં અને એવી રીતે કાલિયાની બજુદ્દીઓ બચી ગઈ. કે વો જાહજિક કાલિયો! ૦૦

ઓટો ગર્વ

એક ગામમાં એક ગારીબ કુંટુંબ રહેતું હતું. તેમણી એક જ લાડલી દીકરી હતી. એનું નામ હતું જશુ. જશુ ખૂબ ઝપાળી હતી. મોટી થઈએટલે એનું ઝપ જોઈએક મોટા અને પૈંજાવાળા ધરમાંથી જામે થઈમાગણી આવી. જશુના લગાન બહુ ધૂમધામથી ઉજવાયાં. ગારીબ ધરની દીકરી પૈંજાવાળા ધરમાં પરણાવી એટલે મા-બાપ ખૂબ ખુશ હતા. એમના મનમાં એવું હતું કે કપકે જમયે જરૂર પડશે તો જશુના પતિના ધરવાળા મદદ કરશે. જશુના પતિના ધરમાં ધન ને ધાન ખૂટાડયે ન ખૂટે એટલું હતું. આટલી કંપતી જોઈનવી આવેલી વહુને ગર્વ થઈગયો.

બે- ચાર વર્ષ વિત્યાં અને જશુના માતા-પિતાના ધકે બહુ ખરાબ જમય આવ્યો. ધરમાં ખાવા માટે મુક્કીભર ધાન પણ નહીં રહ્યું એવી પરિક્રિયાની ઉભી થઈ. દીકરીની માએ એના બાપને કહ્યું, ‘આપણી જશુ મોટા ધરમાં પરણી છે. તમે એને મળી આવો. થોડું ધણું આપશે તે લઈ આવજો.’

બીચારો ગારીબ બાપ! મેલાં કપડાં ધોઈને પહેર્યાં, માથે ચીથાં થયેલો ફેંટો વીટાળ્યો, હાથમાં લાડકી આલીને દીકરીને દેક ગયો. આંગાણે જઈઓલો રહ્યો. જશુ તો ઝપે મફેલા હીંયછે બેહી હીંયછો ખાતી હતી.

આંગાણે ઓબેલા આ ગારીબ માણસને એક છોકરાએ જોયો. ધરમાં જઈ કહ્યું,

‘બેનબા, કોઈ બિખાકી આવ્યો છે. કંઈક આપો તો જાણું.’

જશુએ બહાર ડોઝિયું કરીને જોયું તો ચીથંચાં જેવાં ડપડાંમાં બાપ ઊભો હતો. શરમ આવી બોલી, ‘બાપુ, તું અહીંકેમ આવ્યો? જતો રહે.’ એટલું બોલી જશુ અંદર જતી રહી.

બાપ બીચારો એક શર્દુલ બોલ્યા વિના દેર પાછો ગાયો. ‘આજે દીકરી ન મળી, ડાલ જવારે ફરી જઈશા.’ એમ પટનીને કહી બૂખ્યા પેટે જુઈંગાયો.

બીજો દિવક્રમ ઉંઘ્યો. બાપ ફરી દીકરીને આંગાળે જઈંઊભો રહ્યો. દીકરી પિતાને જોઈને બોલી, ‘બાપુ, ના પાડી તોય તું ડેમ આવ્યો?’ બાપ પાછો ફર્યો. બીજો દિવક્રમે પણ એવું જ થયું. દીકરીની પાડોંકાંણે જોયું કે ત્રણ દિવક્રમથી આ માણસ આવીને ઊભો રહે છે ને ખાલી હાથે પાછો ફરે છે. પાડોશી એને પોતાને દેર લઈ ગઈ, ખાટલે બેકાડચો ને બોલી, ‘બાપુ, તમે બેસો, હું હમાણ આવું છુ.’ એટલું કહી પોતાની તાલેવંત પડોશાણને દેર ગઈને કહ્યું, ‘બેનબા, મારા ધરમાં આજે મુહીબુર ધાન નથી. એક ગરીબ મહેમાન આવ્યો છે. મને પાશેર અનાજ આપો, હું તમને બે ગાણું પાણું વાળીશા.’ અનાજ લઈધરે આવી. બ્ઝોઈંકરી અને બૂખ્યા મહેમાનને જમાફ્યો.

એ દિવક્રમથી પાડોશીના ધરમાં બરકત આવવા લાગી ને જશુનાં ધરમાં ખોટ! અનાજ વપકાઈંગાયું, ધીરે ધીરે ધરના ધરેણા પણ વેચાઈ ગાયા. બધું જતું રહ્યું. એક જીમય એવો આવ્યો કે બરપેટ ખાવા પણ મળતું ન હતું.

અહીં, જશુના ગરીબ બાપને દેર પણ દિવક્રો પલટાયા. તેમની પાંકે થોડી- ધણી જમીન હતી. મહેનત કરીપેટ પૂરતું ઉપજતું હતું.

જશુએ વિચાર કર્યો, ‘બાપુ પાકો જઉ, થોડું ધાણું અનાજ લઈઆવું.’ તે બાપના ધરે પહોંચી ને બધી હકીકત કહી. બાપે શિખામણ આપી, ‘બેટા, ગરીબાઈને છસવું નહીં ને મળોલી જંપતિથી ફુલાવું નહીં. ગરીબોને આપવું એ જ ઈશ્વરની કોવા છે.’

જશુને પક્તાવો થયો. થયેલી બૂલ જુધાકી. તે પણી તે પણ જુખમાં રહેવા લાગી. ૩૩

સકલાકાકાનો મહુડો

મિત્રો, તમારી જેમ હું પણ નાનપણમાં માથે ટોપલી મૂકીને મળજકે ચાર વાગ્યાથી આઠ-નવ વાગ્યાના જમયગાળામાં ગામનાં ખેતરો અને કીમ-શેઢાંઓમાં રખડતો- ફૂરતો. મહુડાંનાં ફૂલ વીણવા માટે એપ્રિલ અને મે મહિનાઓમાં તો ગામ-ફૂરિયાના મિત્રો કાથે હુંબિશાઈમેં નીકળી જતો - તોણે કેટલાં મહુડાં વીણવિને એકઠાં કરે છે! ત્યારે મને જમજ ન હતીકે આ મહુડાંનાં ફૂલો વીણવાથી શું મળે છે?

હાલમાં, હું એક વડીલ જફલાકાણાને મળવા ગયો હતો. વાત-વાતમાં મહુડાંના જાડ વિશે વાત નીકળી. એમણે મને મહુડાનું જાડ આપણા આદિવાસીનું કલપવૃક્ષ છે એવું જમજાવ્યું. એમણે કહ્યું, 'મહુડાંનાં ફૂલ વીણવાથી જારા વિચારો આવે છે.'

હું તરત પૂછી બેઠો, 'જેદી કીતે ? એમાંથી તો દાડ બને છે અને દાડ તો માણસના શરીરને ખલાક કરી નાખે છે.' તેમણે કહ્યું, 'જો ભાઈ, મહુડાં વીણવા જવા માટે મળજકે ત્રણ-ચાર વાગ્યે ઉઠવું પડે; મહુડાના જાડ સુધી ચાલવાથી શરીરને વ્યાયામ મળે છે; બેકીને તો કયાકેષ વાંકા વળીને મહુડાં વીણતાં દૂંટણ અને ડુમરને કલાકત મળે છે; ફેફકાંમાં શાકોશાકાનો ભરાવો જારી કીતે થાય છે; એટલે લોહીનું ભ્રમણ શરીરમાં જારી કીતે થાય; શરીરમાં પરશોવો થાય; બાર-એક વાગ્યા સુધી મહુડાં વીણતાં કહેવાથી થાડ અનુભવાય; થાડને લીધે ભૂખ લાગે; ભૂખ લાગવાથી જૂછો કોટલો ચાવી-ચાવીને જવાય;

ચાવી-ચાવીને ખાધેલો ખોરાક જારી કીને પચે; જેને લીધે ઊંઘ જારી આવે અને ઊંઘ જારી આવવાથી મન ક્વર્કથ રહે અને જો મન ક્વર્કથ રહે તો વિચારો જારા આવે. એટલું જ નહીં વિચારો જારા આવે તો જીવન જાણું જીવાય.’

અકલાજાજાની આ વાત જાંબળીને હું એકદમ અવાક થઈંગાયો. મને નાનપણના દિવકો યાદ આવી ગયા. મનમાં ઊડે ઊડે એવું લાગવા લાગ્યું કે હવે હું મહુડાં વીણવા જ તો નથી તેથી છદાય મારું શરીર, મન, બુઝી નબળાં પડતાં જાય છે. આ વિચારો મનમાં ચાલતાં હતો કે અકલાજાજાએ વાતનો દોર હાથમાં લીધો.

એમણે કહ્યું, ‘પોયચા, મારા દાદાના વખતમાં જામે દેખાય છે એ ખેતરમાં પદચીર્ય મહુડાનાં આડ હતાં. તેમાંથી આજે માંડ દશ આડ બચ્યાં છે. વર્ષે એક આડ બારકો-પંદ્રકો ઝપિયાની આવક આપે છે. એટલું જ નહીં પંદ્રકો-બે હજાર ઝપિયાની ડોડીઓ એક આડમાંથી મળી આવે છે. હવે, તું ભાણેલો-ગાણેલો છે. જરા હિકાબ કરતો.’

હું મનમાં ગાણતરી કરવા લાગ્યો. એક મહુડાના જાડમાંથી રૂ. ૧૨૦૦, એટલે દક્ષ મહુડાના જાડના રૂ. ૧૨,૦૦૦ થાય. ઉપરાંત, એક મહુડાની ડોડીઓ રૂ. ૧૫૦ આપે તો દક્ષ મહુડાની ડોડીઓના રૂ. ૧૫,૦૦૦ થાય. મહુડાના ફૂલના રૂ. ૧૨,૦૦૦; મહુડાની ડોડીઓના રૂ. ૧૫૦૦૦, એટલે દક્ષ મહુડાનાં જાડની એક વર્ષની કુલ આવક રૂ. ૨૭,૦૦૦ થાય !!

હું ચોક્કયો. વિચારવા લાગ્યો કે જો આદિવાસી બાળકો ભણતાં-ભણતાં પોતાનાં ખેતર-ટેકરીઓ કે કોતરની ધાર અથવા ગોચર-પડતર જમીનો પર મહુડાનાં જાડ પંદ્ર વર્ષ જુદી મોટાં કરે તો તેઓની આગાલી જિંદગીમાં લીલાલેર થઈંગાય. નોકરી-ધંધા, બોજગારીનો કોઈ જવાલ જ ઊભો નહિ થાય. આવો જોનેકી વિચાર મનમાં ચાલતો હતો કે તરત કાજાએ પૂછી પાડ્યું, ‘પોયચા, કેટલા ઝપિયા થાય છે બધા મળીને?’

મેં કહ્યું, ‘દક્ષ મહુડાના જાડના રૂ. ૨૭,૦૦૦’.

અકલાજાજાની જાહું ભરાવદાર મૂછીમાં હું આનંદ જોઈ શકતો હતો. તેઓ પોતાના ઉપર ગૌરવ અનુભવી રહ્યા હતા. જાણે કોઈ ઉદ્ઘોગપતિએ પોતાની કંપનીનો વર્ષનો કુલ ખર્ચ કાઢી નાખીને નફાનો હિકાબ કર્યો હોય તેમ કાજાએ ખોંખાબો ખાઈને મૂછી પર જમણો હાથ ફેરફાર્યો. અને પાદડી કીધી કરતાં કહ્યું, ‘તું ભાણેલો

છે. હવે મને જવાબ આપ, આદિવાસી માણસ ભણ્યા વગાર કાંઈ કીતે જીવન જીવી શકે કે નહીં?

મેં માણું હલાવીને જવાબ આપવાનો પ્રયત્ન કર્યો. બોલાઈ ગયું, ‘ભણવાની કુંઈજ જરૂર નથી.’

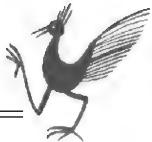
તેમણે મારામાં જાણવાની જિજાસા જોઈને વાતને આગાળ ચલાવી. કહ્યું, ‘અમારા બાપ દાદાના ક્રમયમાં લોકોએ ખૂબ કપરા દિવકો જોયા હતા. કયારેક ઉંદરિયો દુષ્કાળ તો કયારેક તિડીયો દુષ્કાળ. લોકો જંગાલમાંથી કંદ-મૂળ, ઝૂલ શોધી તે ખાઈને દિવકો કાઢતા હતા. આવા દુષ્કાળનાં વર્ષોમાં મહૂડાનાં ઝૂલો તો તાબણહાક બરી રહેતાં. લોકો જવાકે વંશનાં બીના લોટમાં મહૂડાના ઝૂલો નાખી, તેને શોકીને ખઈ, ઉપર પેટ ભરી પાણી પી લેતા. એટલે દિવક નીકળી જાય. અમુક લોકો તો મહૂડાના શેક્લાં ઝૂલોમાંથી લાડુ બનાવીને ખાતા. કેટલાંક બાણીને કંદમૂળ જાથે બેળવીને ખાઈલેતાં. મહૂડાનાં ઝૂલમાંથી ઝક્કત દાડ જ બનાવાય છે એવું નથી. મહૂડો તો કફકટી આંતેડીનો કફકાટ બાંગનાર છે. આ મહૂડાના આડ વિશેનું શાન તમારા જેવા બેણેલા-ગાણેલા લોકો ક્રમજી જાય તો પછી કે'વાનું શું?’

મારા મનમાં વિચાર આવ્યો કે એટલે જ આપણા

પૂર્વજો આ બધાં આડવાંઓને દેવ ગાણીને વાર-તહેવાકે પૂજતા હતા. અંદર-અંદર થવા લાગ્યું કે મારા જેવા બેણેલા આદિવાસીઓએ કષ્ટલાકાણનું ગાણિત ક્રમજી લેવાનો ક્રમય પાકી ગયો છે. આપણે ભણીગાણીને નોકરી માટે ધર-કુંટુંબ છોડીને શાહ્રોનાં ડારખાનાંઓમાં પીકાઈએ-કણગાચે છીએ. કોઈના ગુલામ બનીને રિબાઈ-રિબાઈને ડરથી જીવિએ છીએ. એના કરતાં આપણા ધર-અંગાણાની નિશાળમાં બેઝી વડીલો પાઝેથી એમનું કામાજિંગ શાન મેળવી આપણા પૂર્વજોની જીવનદિનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. ૭૭

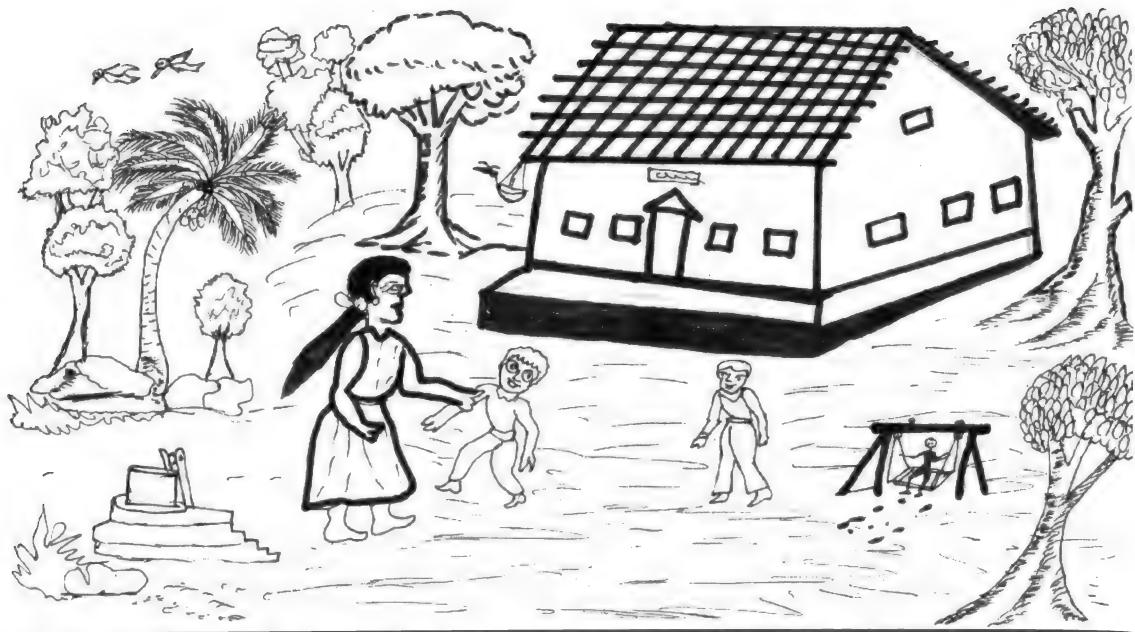

ઢીંગાલી

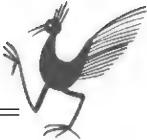

મેં તો બનાવી ઢીંગાલી મજાની
 કેવી રૂપાળી ઢીંગાલી મજાની... મેં તો...
 દાતાણ કરાવું એને ના'વણ કરાવું.
 જુંદર મજાનાં કરપદાં પહેરાવું.
 કાળી કાળી આંખડીમાં કાજળ લગાવું... મેં તો...
 શિરો-પૂરીનું બોજન કરાવું.

હાથમાં લઈએને ઝૂલે ઝૂલાવું.
 હક્કતાં-રમતાં આંનદ કરતાં... મેં તો...
 ખોળામાં લઈછુંતો એને રમાડું.
 ઓળીમાં નાખી એને ઝુવડાવું.
 હળવે હળવે એને હીંયછો નાખું... મેં તો...
 ૪૩

રાક્ષસ અને જુવાનિયો

એક જુવાનિયો ધનુષ્યબાળ લઈ જંગાલમાં શિંગાર કરવા ગયો. એને એક છુરણી દેખાઈ. જુવાનિયો છુરણીની પાછળ પડ્યો. જંગાલમાં એક રાક્ષસનો બંગાલો હતો. છુરણી એ બંગાલા પાકેથી પકાર થઈ. જુવાનિયો પણ પાછળ પાછળ ઢોડ્યો. રાક્ષસની દીક્કરી એકુલી એ બંગાલામાં રહેતી હતી. જુવાનિયાને જોઈએ બોલી, ‘અરે બર્દલા, તું આ જંગાલમાં ફેમ આવ્યો? તને ખબર નથી? મારો બાપ રાક્ષસ છે. માણસોને ખાય છે, તને નહીં છોડે!’ એટલામાં દૂરથી રાક્ષસ આવતો દેખાયો. એણે મોઢામાં અને હુથમાં માણસોને આલ્યા હતા. રાક્ષસને જોઈ જુવાનિયો હેબતાઈ ગયો. છોક્કરીએ ઝડપ કરી એને બંગાલામાં કંતાડી દીધો.

અંગાણામાં ઊભા રહ્ણી રાક્ષસ બોલ્યો, ‘બેટા, દેવાજો ખોલ.’ પણ દીક્કરીએ બારણું ખોલ્યું નહીં. રાક્ષસે બાકી પાકે જઈએ રોકિયું કર્યું. એને માણસની ગંધ આવી. એટલે બોલ્યો, ‘બેટા, મને માણસની ગંધ આવે છે.’

દીક્કરીએ કહ્યું, ‘ના બાપુ, એ તો મારી જુવાનીની ગંધ છે.’

રાક્ષસે જવાબ આપતા કહ્યું, ‘અરે બેટા, ધરમાં દુશ્મન પેઠો છે. તને મારી નાખશો.’

જુવાનયો શિંગાડામાં મધ્યમાખી ભરીને લાવ્યો હતો. એણે બારીમાંથી એ મધ્યમાખી બહાર ફેંકી. મધ્યમાખી રાક્ષસ પર ટૂટી પડી. ‘ઓ કે મારા બાપ’, ચીકો પાડતો રાક્ષસ નાઠો. રક્તામાં એને મળ્યાં એક શિયાળ, વાંદરો ને વાદ્ય. બધાએ રાક્ષસને પૂછ્યું, ‘કેમ રાક્ષસદાદા, કોજ તો કુંગારામાં ને ખીએઓમાં માણસોને પછડતા ફરો છો. આજે ક્રાંતિના રહ્યા છો?’

રાક્ષસે ગંભરાઈને કહ્યું, ‘અરે, મારા ધરમાં દુશ્મન પેઠો છે, એટલે ભાગી રહ્યો છું! મારી જોડે બેગા ચાલો તો કૌ મળી એને ભગાડી દઈએ.’

‘ચાલો, ચાલો,’ કરી બધાં પાછાં વળ્યા ને રાક્ષસના ધરના આંગાળામાં આવીને ગોઠવાઈંગાયા.

જુવાનિયો તો છે લઈંઅનાજની કોઈમાં કંતાએલો હતો. પહેલા શિયાળ ધરમાં ધૂક્યો. એ એક કોઈથી બીજી કોઈપર કુદકા મારતો જાય ને અંદર ડોક્ખિયું કરતો જાય. શિયાળે કોઈમાં ડોક્ખિયું કર્યું ને જુવાનિયાએ એનું નાક જ કાપી નાખ્યું. શિયાળ, ‘કુઈકુઈ’ કરતો બહાર આવ્યો. નાક ઉપર હાથ મૂકી બોલ્યો, ‘ધરમાં દુશ્મન નથી ને કોઈનથી. મારો વિશ્વાસ ન હોય તો વાંદરાને મોકલો’. વાંદરો અંદર ધૂક્યો ને દરેક કોઠામાં પૂછ ધાલીને ગોળ ગોળ ફરવા માંડ્યો. જુવાનિયાએ એની પૂછ જ કાપી નાખી. ચીકો પાડતો ને ભાગતો વાંદરો બહાર આવી બોલ્યો, ‘ધરમાં દુશ્મન નથી ને કોઈનથી. હું છેતરું છુ એમ લાગતું હોય તો વાધદાદા, તમે અંદર જોઈએાવો.’

વાધે જોકથી ત્રાડ પાડી ને અંદર ધૂકી ગયો. એણે કોઠામાં ડોકું ધાલ્યું કે જુવાનિયાએ એના કાન કાપી કાઢ્યા ને પીઠપર લાકડીથી માર માર્યો. બહાર આવીને જુવે તો શિયાળ ને વાંદરા બેય દાંત કાઢતા હતા. પણી બધાએ એકબીજા કામે જોયું ને જોકથી ચિહ્નાયા, ‘ભાગો, ભાગો, રાક્ષસના ધરમાં દુશ્મન પેઠો છે.’

એ બધા ભાગવા માંડ્યા. એટલે રાક્ષસેય એમની જાથે બેગો દોડવા માંડ્યો. ધર છોડી જંગાલમાં બીજી જગ્યાએ રહેવા લાગ્યો. પણી કોઈ દિવક ધરે પાણો ગયો જ નહીં.

૧૬ એ મોટા બંગાલામાં રાક્ષસની દીક્કરી અને જુવાનિયો ખાઈંપી ને લહેર કરતાં રહ્યાં. ૭૭

રંગીલાં ફૂલડાં

ફૂલડાં રંગીલાં રડાં રંગીલાં
 વાયુની લહેરખીએ ઝૂમતાં બાગમાં ... ફૂલડાં
 લાલ- પીળા રંગાનાં ફૂલડાં ગુલાબનાં
 બાગમાં શોભે મારા ફૂલડાં ગુલાબનાં
 મીઠી લહેરાતી બાગમાં... ફૂલડાં
 ફૂલ ખીલે મોગારાના ધોળા ધોળા રંગમાં

ફૂલ વીણી લાવુંમ હું તો જુદા જુદા રંગમાં
 ગજરો બનાવું હું તો નવા નવા રંગમાં... ફૂલડાં
 આવે પતંગિયાં રમવાને બાગમાં
 નાયે પતંગિયાં ફૂલડાંની કંગમાં
 નાચું હું તો ઝૂમતી આજ એની કંગમાં... ફૂલડાં

૦૭

આદિવાસી વિદ્યાના ધર્મી 'કોચરકાકા'

મિત્રો, આપણા ગુજરાત રાજ્યના ઉત્તર ગુજરાત, દક્ષિણ ગુજરાત અને મધ્યગુજરાત એમ ત્રણ વિભાગો છે. ગાયા અંઝોમાં આપણે દક્ષિણ ગુજરાતના આદિવાસી 'શિવશામ' અને 'બુટકાબેન'નો પરિચય મેળવ્યો હતો. આ અંઝોમાં મધ્ય ગુજરાતના એવા જ જાણીતા, લોકમાનક્રમાં વક્તી ગયેલા 'કોચરકાકા'ની વાત છુંબિશું. જાડી ભરાવદાર તેમજ હાથથી વળ ચઢાવેલી આણીવાળી મૂછો; માથે વળ ચઢાવેલી કાઠવી પાદડી; ખમીકા તો પુરાણી ફેશનનું- બેઉ ખબે પણીઓ, હાતીના બેઉ ફાળ ઉપર એક ખિકસું અને લંગોટીમાં વીંટળાયેલો જાવ જરળ ક્રવભાવનો જીવ. તેમને શોધતા લોકોને પોતાના ગામ આવતાં અગાવડ ન પડે એટલે કોચરકાકા દર શાનિવારે ઉદ્પૂરના ગંગોશ્વર મહાદેવના મંદિરની પાછળ એક બીજું મંદિર છે એ મંદિરના એટલે જ બેઠેલા રહેતા.

જેથી લોકો ત્યાં જ આવીને કોઈ પણ કામની પતાવટ કરતા. હાલમાં કોચરકાકા ધોલાકામજીના મંદિરે બેઠક જમાવે છે.

નર્મદા નદીને અમાંતર પૂર્વમાં ઓરકસંગ નદી આવેલી છે. કોચરકાકા ઓરકસંગના કોઠે આવેલા ગાબડિયા ગામના થાવક્રિયાભાઈ રાઠવાના પુત્ર. મૂળ નામ કોચરકાભાઈ પણ કૌ તેમને કોચરકાકાથી જ કંબોધે છે. તેમની માતાનું નામ ભંગાડીબેન રાઠવા અને પત્નીનું નામ મોજલીબેન રાઠવા. મૂળ તેમનું બંડોળિયા ગોત્ર. કોચરકાકાના જાત ભાઈઓ. તેમાં તેઓ ક્રૌથી મોટા, આચાઈના જામયગાળામાં જન્મેલા. તેઓ પોતાની પેઢી-દર પેઢી ચાલનાર ખેતી-જંગાલ અને પશુપાલન જાથે કંકળાયેલા છે. આપણા આદિવાસી વિક્તારોમાં જાતિ ઉપરથી આખો વિક્તાર ઓળખાય છે. જેમ ધોડિયા એટલે દુબળાઓનો વિક્તાર, ડંગાના લોકોનો ડંગા વિક્તાર, દેહવાલીઓની દેહેપાટી, માવચીની માવચારપાટી, આંબુડાપાટી, નિંમાડપાટી, માથાવાડપાટી, રાજ્યપિપળા તરફ કણલિયા વિક્તાર, તેમ રાઠવા આદિવાસીઓનો રાઠ વિક્તાર. આ વિક્તારની વિશેષતા છે અહિના 'પિઠોકાચિત્ર'. આ પિઠોકા ચિત્રનો લખનારો-દોરનારો તે

‘લખારો’ નામથી ઓળખાય. પિઠોરો એટલે આ વિક્તારના કાઠવા આદિવાસીઓનો જીવતો-જાગતોદેવ. પોતાના ઘરની ભીતિ ઉપર આ દેવનું કથાન હોય છે. કોચરકાઢા કાઠવિક્તારના જાણીતા લખારા છે. ઉપરાંત, બડવાની બડવાગરી તો તેમની જાત પેઢીથી ચાલતી આવેલી છે. આખા વિક્તારમાં કોઈ જાજુંમાંદુ રહે તેની ખબરઅંતર કોચરકાઢા પાકો હોય જ. કોચરકાઢા આડમૂળ-પાનવેલીની દવા કરીને કોઈપણ પ્રકારની બીમારી કાબૂમાં લઈ વ્યક્તિત્વે જાજુ કરે છે. ગાબડિયા ગામ જંગાલખાતામાં આવતું હોવાથી તેમની પાકો વનઓષધિઓનો પુષ્કળ ખજાનો રહે છે. ભાડયે જ તેઓ કોઈાવનારને ધકે મળે. તેઓ આમતેમ ફરતા જ હોય. ‘આ ગામમાં કોઈબીમારી છે તો ચાલો’, ‘પેલા ગામમાં કોઈનો પિઠોરાની બાધા-માનતા લેવી છે તો ચાલો’, ‘ત્યાં ફલાણ ગામમાં પિઠોરો લખવાનો છે તો ચાલો’. તેઓ પોતાના વિક્તારના લોકો માટે ખડેપગો ઊભેલા રહેતા હોય છે.

લખારા તરીકે તેમની આખી ટુકડીમાં તેઓ પાયામાં રહે છે. પિઠોરાનું ગાંગું, મંત્રતંત્રના તેઓ જાણકાર હોવાથી પિઠોરાની પૂજાવિધિ એમના હાથમાં રહે છે. પિઠોરો લખતી વખતે તેમની જાથે તેમનો નાનો બાઈ કરશાન, તેમના પુત્ર શંકુ અને વરકાન તથા માણકા ગામના ભૂરા થાવકિયા પણ જાથે રહે છે. આ પાંચ જાણની ટુકડી છોટાઉંપુર તાલુકાનાં ગામોમાં ‘લખારા’ તરીકે પ્રખ્યાત છે.

ઉપરાંત, કોચરકાઢા મૂર્તિકલાના પણ જાણકાર છે. મૂર્તિકલાનું શાન તેમને તેમના બાપદાદા પાકેથી પરંપરામાં મળેલું છે. લાકડા અને પદ્થેજમાંથી તેઓ મૂર્તિઓ ઘડવાનું કામ કરે છે. તેમના હાથે કાઠવિક્તારનાં ધણાં ગામોમાં મૃત્યુ પામેલા વ્યક્તિત્વોના ‘પાળિયા’ બનાવીને મુક્કેલા છે. પાળિયા બનાવવા તેઓ અઠવાડિયાના ચોક્કડા કોઈબે દિવકાની પકંદગી કરે છે. માનતા જાખીને વિધિ-પૂજા ક્ષારા પાળિયાની કામગીરી કરતા હોય છે.

આ ક્ષિવાય તીરકામઠાં, ખેતીનાં ઓજારો, જુથારી છામ, તેમજ ધર બાંધવા જેવાં ઈતીક કામોમાં પણ તેઓ નિપુણ છે. પોતાનાં ગામમાં કો આકાશપાકનાં ગામોમાં કોઈનું ધર બનાવવાનું હોય, કોઈને ખેતીનાં ઓજારો-હળ, કરબ, વગેરે બનાવવા હોય- તો કાહજિક કીતે જ આવી જાય. આવી બહુમુખી પ્રતિભાશાળી વ્યક્તિ છે કોચરબાઈ. લખારા, બડવા, વનાઓષધિના જાણકાર, મૂર્તિકલાના જાણકાર, જુથારીકામ વગેરે વિષયો તેમની આંખે, મુખે, જીબે, હાથે, કંદતર રહેલાં છે. આખો કાઠવિક્તાર તેમની આ નિપુણતાથી પરિચિત છે. ૩૩

ધારાં વર્ષો થી આપણે પત્ર વ્યવહાર ટપાલ છ્લાકા જ કરતાં આવ્યાં છીએ. આપણે છોઈને પત્ર મોકલવો હોય તો છાગળ ઉપર હાથથી લખી પોકટ ઓફિસ અથવા કુર્ઝિયરમાં આપીએ છીએ. આ પત્ર આપેલ જરનામા પર પહોંચવા માટે પાંચથી આठ દિવસ લાગે છે. જો પકેશ પત્ર મોકલવો હોય તો વિકાસથી ક્રીકસ દિવસનો જામયગાળો જોઈએ. પણ આજના યુગમાં વિજ્ઞાનમાં થતાં પ્રગતીના લિધે કુમ્ભયૂટ્ર અને ઇન્ટરનેટ છ્લાકા આપણે ભારત તેમજ અન્ય દેશોમાં છોઈને પણ બેથી ત્રણ મિનિટમાં પત્ર પહોંચાડી શકીએ છીએ.

આ પદ્ધતિને 'ઈ-મેલ' કહેવાય છે. ઈ-મેલ એટલે 'ઇલેક્ટ્રોનિક મેલ'. આપણે જે પત્ર કુમ્ભયૂટ્ર ઉપર તૈયાર કરી ઇન્ટરનેટ છ્લાકા મોકલીએ, તેણે ઈ-મેલ કહેવામાં આવે છે. જે ક્રિતે આપણા ધરનાં જરનામાં હોય છે તે જ ક્રિતે ઇન્ટરનેટ ઉપર ઈ-મેલ મોકલવા માટે આપણું પોતાનું ઈ-જરનામું હોવું જરૂરી છે. આ માટે પોતાનું ઈ-મેલ એકાઉન્ટ ખોલવું પડે છે. આ એકાઉન્ટ ખોલવા માટે જુદી જુદી વેબજાઈટ હોય છે, જેવી કે yahoo, gmail, indiatimes, વગેરે. આ વેબજાઈટ ઉપર જઈને આપણે છોઈ પણ નામથી એકાઉન્ટ ખોલી શકીએ છીએ. દા.ત. તમારું નામ ગોપાલ હોય તો તમે gopal@gmail.com નું એકાઉન્ટ ખોલી શકો છો. દરેક આવા એકાઉન્ટને ગુસ્સ શાબ્દ (password) આપવો પડે છે. આથી જે વ્યક્તિનો ઈ-મેલ એકાઉન્ટ હોય તે જ વ્યક્તિ એ એકાઉન્ટ જોઈ શકે છે.

જ્યારે ઈ-મેલ એકાઉન્ટ વાપરીએ ત્યારે જૌપ્રથમ પોતાના એકાઉન્ટનું email-id તેમજ password આપવું પડે છે. તે પછી ઈ-મેલમાં પત્ર લખવાની જગત હોય છે. ઈ-મેલનો ઢાંચો આ પ્રકારે હોય છે:

(To) - તમારે જેણે પત્ર મોકલવો હોય તેનું ઈ-જરનામું આપવું.

(CC) - એક કરતાં વધારે વ્યક્તિઓને એજ ઈ-મેલ મોકલવો હોય તો જૌનાં ઈ-જરનામાં અહીં લખવા. દરેક જરનામા પછી અધીવિવામ ચિહ્ન મૂકવું જરૂરી છે.

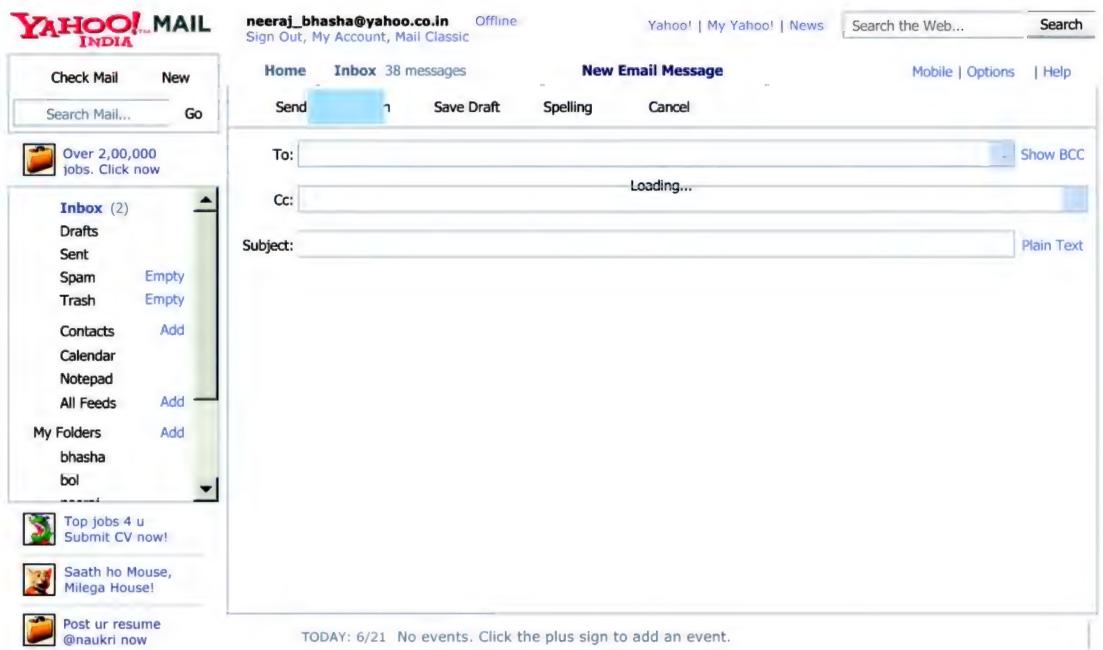
(Subject) - આ જગ્યાએ પત્રનો વિષય ટંકમાં લખવો.

જે કીતે આપણે ઈ-મેલ મોકલીએ, એ જ કીતે અન્ય વ્યક્તિનો આપણાને આપણા ઈ-મેલ એકાઉન્ટમાં ઈ-મેલ મોકલી શકે છે. આપણે એને વંચી એનો જવાબ પણ તરત જ આપી શકીએ છીએ.

ઈ-મેલ મોકલવા માટે ક્રમયૂટ્રનમાં ઈન્ટરનેટ છોક્શન લેવું પડે છે. આ છોક્શન લેવાથી આપણે ઈન્ટરનેટ વાપરી શકીએ છીએ. જો તમાકા ધરે ક્રમયૂટ્ર ના હોય તો તમે બહાર ઈન્ટરનેટ ક્રેફેમાં પણ જઈશકો છો, જ્યાં અમુક ફી આપી ઈન્ટરનેટની કુચિધા મેળવી શકો છો. ઈ-મેલ વ્યવહારથી આપણે ઓછા જામયમાં પત્ર વ્યવહાર કરી શકીએ છીએ. ઈ-મેલ વાપરવાથી કાગળનો વપરાશ પણ ધણો ઓછો થઈએન્નાયો છે.

તો ભિત્રો, તમે પણ તમારું ઈ-મેલ એકાઉન્ટ ખોલી દુનિયા જોકે જંપક્ષ માં રહી શકો છો.

The screenshot shows a Yahoo! Mail India inbox. The top navigation bar includes 'neeraj_bhasha@yahoo.co.in' (Offline), 'Sign Out, My Account, Mail Classic', 'Search the Web...', and a 'Search' button. The inbox shows 38 messages. A new email message window is open, with 'Send' highlighted in blue. The message fields are: 'To:' (empty), 'Cc:' (loading), 'Subject:' (empty), and 'Plain Text' for the body. The left sidebar lists 'Inbox (2)', 'Drafts', 'Sent', 'Spam', 'Trash', 'Contacts', 'Calendar', 'Notepad', 'All Feeds', 'My Folders', 'bhasha', and 'bol'. Below the sidebar are three promotional banners: 'Top jobs 4 u Submit CV now!', 'Saath ho Mouse, Milega House!', and 'Post ur resume @naukri now'.

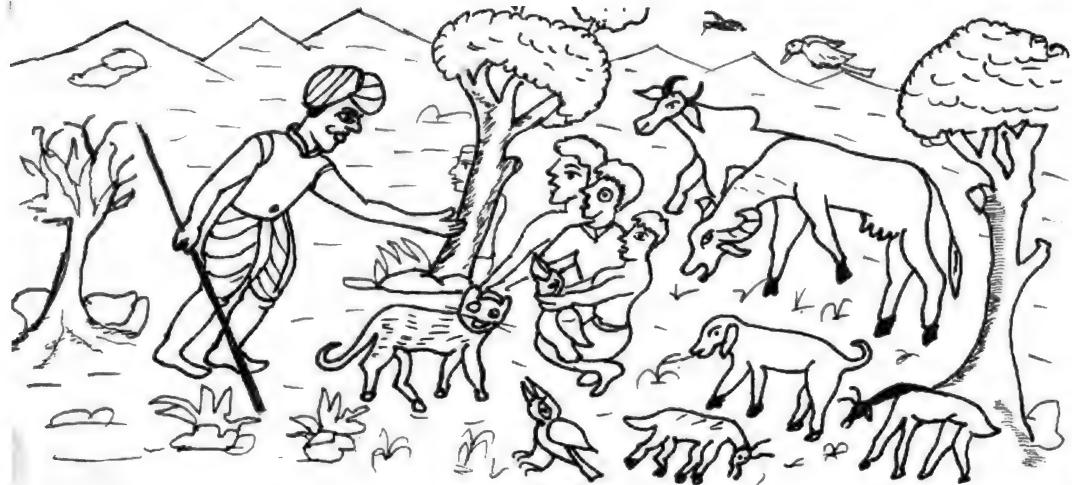
ખેડૂતની યુક્તિ

એક દિવક એક ખેડૂત વહેલી જવાકે ખેતર બાણી જઈ રહ્યો હતો. બક્તામાં એણે જોયું કે ગોવાળિયા છોક્કરાઓ કાગાડા, બાજ અને બિલાડી જેવા પશુપક્ષીઓનાં બચયાં પછડી રમી રહ્યા હતા. તે જોઈખેડૂતને દયા આવી. તે તિબો રહ્યો અને છોક્કરાઓને પૂછ્યું, ‘આ બચયાંઓનું શું કહશો?’

એક છોક્કરાએ કહ્યું, ‘આ તો અમારો શિક્ષાક છે. મારીને ખાઈજઈશું.’

બીચારા પક્ષીઓના બચયાંઓ ગાભરાઈને યિક્કો પાડી રહ્યાં હતાં. ખેડૂતને એ ન ગમ્યું. એણે છોક્કરાઓને થોડા પૈકા આપી, બચયાં ખરીદી લીધાં અને ધકે લઈઆવ્યો. એમને રોજ અનાજના દાણા ને કોટલીના ટુકડા ખવડાવી, પાણી પીવડાવી મોટાં કર્યા. એમણે માણસની જેમ બોલતાં શીખવાડયું, ને પછી છુટા છોડી મુક્યા.

ગામ પાકેના કુંગાર પર એક મોટું વડનું જાડ હતું. એ જાડ પર રોજ રાતના એક કાગાડો જૂવે. એ જાડ પર બધા દેવદેવતાઓની જાબા ભવાતી હતી. જાબામાં જુદા જુદા વિષયો પર ચર્ચા ચાલતી. એક દિવક પેલા

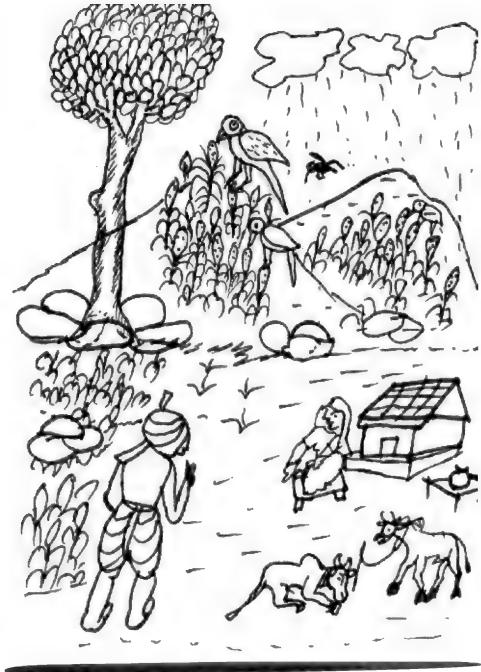
ખેડૂતની વાત નિકળી છે ખેડૂત ધાણો અભિમાની બની ગયો છે, એને પૈંજાનો ગર્વ ચઢ્યો છે. દેવોએ નજી કર્યું કે ખેડૂતનું અભિમાન દુક કરીએ. એના ખેતરમાં આ વરકે વરકાદનું એક ટીપુંય ન પડે, એક કણ અનાજ ન પાકે, માત્ર ઠોરણાખર માટે કુંગાર પર વરકાદ વરકાવવાનો છે. અનાજ પાકશે નહીં, ખાવા મળશે નહીં એટલે એનું મગાજ ઠેકાણે આવશે. આ ડામ વરકાદના દેવ મેધરાજને જોંપવામાં આવ્યું.

કાગાડાએ આ વાત જાંબળી ને ખેડૂતને દેર જઈ એને ચેતવણી આપી. ખેડૂતે તરકીબ કરી. જે કુંગાર ઉપર વરકાદ વરકાવવાનો હતો ત્યાં અનાજની વાવણી કરી.

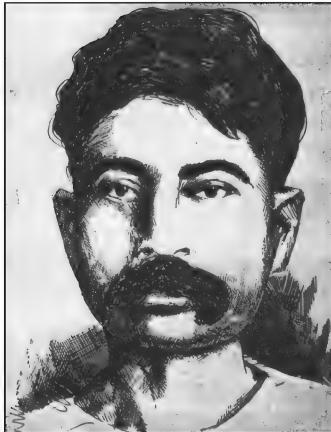
ધમધોક્કાર વરકાદ પડ્યો ને કુંગાર ઉપરનો પાક હવામાં લહેરાતો થયો. મેધરાજને આ વાતની ખબર પડી. તરત જ વડના અાડ પર દેવતાઓની જાલ ભરાઈ. બધાએ જંગાલના બધા જ પોપટોને તેડીને ખેડૂતના પાકનું નુકસાન કરવાનું નજી કર્યું. કાગાડાએ આ બધી વાતચીત જાંબળી અને ખેડૂતને ચેતવી દીધો. ખેડૂતે ફરી યુક્તિ કરી. બાજ પક્ષીને ખેતરમાં છુપાવી બેઝાડ્યો. જંગાલના પોપટ ટોચ-ટોચ કરતા આવ્યા. બાજ પક્ષીએ પોપટની ટોળીના મુખિયાનું માથું ઉડાવી દીધું. બધા પોપટ ધભરાઈંગાયા ને જાન બચાવવા જંગાલ તરફ ઉડીંગાયા. ખેડૂતનો પાક બચી ગયો.

છેવટે મેધરાજએ જંગાલમાં રહેતા ઉંદરકાઓને મોકલી પાકનો નાશ કરવાનું વિચાર્યું. ખેડૂત તો તૈયાર જ હતો. એણે ખેતરમાં બિલાડી છુપાવી. બિલાડીએ ઉંદરકાઓના પ્રમુખને પકડ્યો ને મારી નાખ્યો. ડરીને બધા ઉંદેર જંગાલમાં નાકી ગયા. એ વરકે ખેડૂતને ત્યાં આવું અનાજ પાકયું.

ખેડૂતે જે પશુપક્ષીઓનો જાન બચાવ્યો એ બચાયાંઓએ મોટા થઈખેડૂતનો પાક બચાવ્યો. ૦૦

પ્રેમચંદ

પ્રેમચંદ હિન્દી કાહિત્યના ખૂબ જ પ્રખ્યાત લેખક છે. તેમણે ધણાં પુક્તકો લખ્યાં છે. ખાસ વાત એ છે કે એમણે ગર્વીબો અને ખેડૂતોના જીવન વિશે ધણી વાર્તાઓ લખી છે.

પ્રેમચંદનો જન્મ ઉત્તર પ્રેદેશ રાજ્યના લમહી ગામમાં ૩૧ જૂલાઈ ૧૮૮૦ માં થયો હતો. એમના પિતાનું નામ અજાયબલાલ હતું. એમના પિતા પોક્ટ ઓફિસમાં ડલાર્ડ હતા. તે કભયમાં ડલાર્ડને 'મુંશી' કહેતા હતા. એટલા માટે તેઓ મુંશી અજાયબ લાલ તર્કિ ઓળખાતા હતા. પ્રેમચંદ જયારે આઈ વર્ષના હતા ત્યારે એમની માતાનું મૃત્યુ થયું. થોડા કભય પછી એમના પિતાએ બીજું લખ કર્યું. પ્રેમચંદ એમની જાવકી મા ને 'કાણી' કહેતા હતા. એમની કાણીનું વર્તન પ્રેમચંદ કાથે જારું નહતું.

એક દિવકે એમના પિતાના એક ભિત્રે પ્રેમચંદને બોલાવ્યા અને પુછ્યું, 'તું કેમ આટલો પાતળો થઈંગાયો છે? શું તારી માતા તને જમાડતી નથી? શું તને દૂધ-દી ખાવા નથી મળતું?'

એમની કાણનુભૂતિ જોઈએ પ્રેમચંદ રડી પડ્યા. બીજા દિવકે જયારે પ્રેમચંદ જમવા બેઠા તો એમની કાણીએ દાળમાં ખૂબ વધારે દી નાખ્યું. આ જોઈએ પુછ્યું, 'તમે આ શું કર્યું?'

એમનાં કાણીએ ગુજરી થઈને જવાબ આપ્યો, 'કેમ? તું જ તો બધે જઈએ વાત કરે છે કે હું તને દૂધ-દી નથી આપતી.' પ્રેમચંદને આશર્ટર્ય થયું. એમણે કહ્યું, 'મેં આ વાત કોને કરી?'

એમની કાણીએ કહ્યું, 'કેમ, તેંતારા પિતાના મિત્રને નથી કીધું કે હું તને જમાડતી નથી?'

પ્રેમચંદ એમની કાણીને કમજાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો તો પણ એમની કાણીનો ગુજરી ઠંડો ન થયો. તે દિવકથી પ્રેમચંદ એમના દુઃખિકારી બિજા લોકો જોડે વાત કરવાનું બંધ કર્યું.

૨૪ તે વર્ષની ઉમરમાં એમનાં લખ થયાં. એક વર્ષ પછી તેમના પિતા ગુજરી ગયા. દરમાં કમાવવાવાળું બીજું કોઈ ન હતું. તે કભયે પ્રેમચંદ દશમા ધોરણમાં ભણતા હતા. બહુ મુશ્કેલી વેઠીને એમણે પરીક્ષા પાકા કરી. એમને

આગામ ભણવાની ખૂબ દરદી હતી પણ તે દરદી પૂર્ણ કરી શક્યા નહીં. એમણે નોકરી શોધવાનું શરૂ કર્યું. ધણા પ્રયત્ન પછી તેમણે વાજાણકીમાં પાંચ ઝપિયામાં બાળકોને ભણવવાનું શરૂ કર્યું. આમાંથી પ્રેમયંદ અછી-ત્રણ ઝપિયા ધરે આપતા અને બાકીના પૈજાથી પોતાનું ધર ચલાવતા હતા.

એક દિવકરની વાત છે. પ્રેમયંદ પાકો બિલકુલ પૈજા ન હતા. તેમણે કશું જ ખાદું ન હતું. એટલે જાંજે દશમા ધોરણનું એક પુક્તક લદ્દીએક દુકાનમાં ગયા. એમને આશા હતી કે પુક્તક વેચીને એમને થોડાધણાં પૈજા મળી રહેશે. દુકાનમાં એમની મુલાકાત એક ભાઈજોડે થઈ.

ભાઈએ એમને પુછ્યું, ‘શું તમે ભણી રહ્યા છો?’

પ્રેમયંદ જવાબ આપ્યો, ‘ના, પણ મારી ભણવાની દરદી છે.’ ભાઈએ પ્રશ્ન કર્યો, ‘તમે દશમા ધોરણમાં પાક થયા છો?’ પ્રેમયંદ કહ્યું, ‘હા.’ ભાઈએ ઝડી પ્રશ્ન કર્યો, ‘તમને નોકરી કરવાની દરદી છે?’

પ્રેમયંદ કહ્યું, ‘હાં, પણ મને નોકરી મળતી નથી.’

ભાઈએ જલાદ આપી, ‘મારી જોડે આવો. મારા ગામની નિશાળમાં એક શિક્ષકની જરૂર છે.’

એ ભાઈનિશાળના આચાર્ય હતા. તેમને પ્રેમયંદને અઢાર ઝપિયા પગાર પર તેમની કષ્ટલમાં શિક્ષક તરીકે નિમણૂક કરી. પ્રેમયંદ ખૂબ જ ખુશ થયા અને નિશાળમાં ભણવવા લાગ્યા. થોડા દિવક પછી તેમની પત્નીએ પ્રેમયંદને કહ્યું, ‘મને પણ તમારી જીથે આવવાની દરદી છે.’

પ્રેમયંદ પુછ્યું, ‘કેમ, અહીં રહેવામાં શું વંધો છે?’ તેમની પત્નીએ કહ્યું, ‘મને અહીં રહેવાનું ગમતું નથી. હવે તમે કર્માવવા લાગ્યા છો. ચાલો આપણે જુદાં રહેવા જઈએ.’

પ્રેમયંદ પ્રશ્ન કર્યો, ‘તે પછી કાકી અને એમના છોકરાનું શું થશે? એમનો બીજો કોઈ જાહુરો નથી.’

તેમની પત્નીએ જવાબ આપ્યો, ‘તમારી કાકીનો વ્યવહાર આપણી જીથે જાહુરો નથી. તો પછી તમે કેમ એમની કાળજી કરો છો?’ પ્રેમયંદ કહ્યું, ‘બલે કાકી આપણી જોડે ખરાબ વ્યવહાર કરતાં હોય. પણ જ્યાં જુદી એમનો છોકરો કર્માવવા ના લાગો ત્યાં જુદી એમની દિખેખ રાજવાની આપણી દ્વરા છે.’

આ કીતે પ્રેમયંદ તેમની કાકીની જવાબદારી લીધી. તે એમની કાકીને દશ ઝપિયા મોકલતા અને પોતે આઠ ઝપિયામાં ગુજારો કરતા. પ્રેમયંદને તેમનું ભણતર પૂરું કરવાની ખૂબ જ દરદી હતી. આના માટે તેમણે ધરે અભ્યાસ કરી ખાનગીમાં બી.એ. ની પરીક્ષા પાકો કરી. તે પછી એમણે નિર્વિકલ્પ ની જવાબદારી

પણ આપવામાં આવી. પણ તેમની તબિયત નબળી રહેતી હતી એટલે એમણે એ પદ છોડી દીધું અને આચાર્યના પદ ઉપર રહ્યા.

૧૯૨૦માં જ્યારે આઅદીની લડાઈચાલતી હતી ત્યારે મહાત્મા ગાંધી ગોક્ખપુર આવ્યા. ગાંધીજીએ લોકોને કરકારી નોકરીઓ છોડવાનો અનુરોધ કર્યો. પ્રેમયંદ પર આ વાતનો ખૂબ ઉંડો પ્રભાવ પડ્યો. તેમણે બીજા જ દિવસે તેમની નોકરી છોડી દીધી અને દેશસેવામાં લાગી ગયા.

પ્રેમયંદ પોતે ગરીબી અનુભવી હતી એટલે તેમને ગરીબ લોકો પ્રત્યે ખૂબ અછાનુભૂતિ હતી. તેમને વિશ્વાસ હતો કે ભાક્ત આઓ થશે તે પછી જ ખેડૂતો અને અન્ય લોકોની ગરીબી દૂર થશે. તેમની વાર્તાઓ અને નવલક્ષ્યાઓમાં દેશભક્તિ જોવા મળે છે. એમની વાર્તાઓમાં ગ્રામ્ય જીવન જોવા મળે છે. તેમનાં પુક્તિકોમાં ક્રી-પુરુષ, હિન્દુ-મુખલમાન, અમીર-ગરીબ, ઊંચ-નીચ, બધા જ વર્ગોનાં લોકો પાત્ર બને છે. તેમના કથાકાહિત્યમાં લોકોની ભૂખ, અશીક્ષા, શોષણ, અંધવિશ્વાસ અને લાચારીનું વર્ણન મળે છે. તેમના દ્વારા લખેલ 'કર્મભૂમિ,' 'ગોદાન,' 'ગાબન,' 'નિર્મલા,' 'કેવા-કણન,' 'પ્રેમાશ્રમ' ખૂબ પ્રખ્યાત છે. પ્રેમયંદને લેખક તરકિ ખૂબ પ્રક્રિયા પ્રાપ્ત થઈ હતી. કેમાજકેવા કરવાની દરછાથી પ્રેમયંદ નોકરી છોડ્યા પછી પોતાના ગામકે પાછા જતા રહ્યા હતા.

તે કથયમાં લખનાર શહેરથી 'માધુરી' નામની પત્રિકા બહાર પડતી હતી. એક દિવસ તે પત્રિકાના માલિક પ્રેમયંદને મળવા આવ્યા. તેમણે પ્રેમયંદને કહ્યું, 'તમે મારી જાણે લખનાર ચાલો.'

પ્રેમયંદ જવાબ આપ્યો, 'આ શક્તય નથી કરારણ કે મેં અહીં ગામમાં રહી ખેડૂતોની જોવા કરવાનું નકકી કર્યું છે.' પત્રિકાના માલિકે કહ્યું, 'અમે તમને આ પત્રિકાના કંપાદક બગાવવા માગીએ છીએ. આથી તમે દેશની જોવા કરી શક્શો.' પ્રેમયંદ શરત મૂકી કે તેમના કામમાં કોઈ દખલ ન કરે. પત્રિકાના માલિકે આ કરીકાર્ય અને પ્રેમયંદ ૧૯૩૧ માં લખનાર ગયા. ત્યાં એમણે થોડા કથય પછી 'હંક' નામની પત્રિકા શરી જેના ખૂબ વાંચ્યો થયા.

ધીરે ધીરે એમનું ક્વાક્થ ખજાબ થવા લાગ્યુ. ૮ ઓક્ટોબર ૧૯૩૬માં તેઓ મૃત્યુ પામ્યા. પણ આજે પણ લોકો એમણું જાહિત્ય વાંચી એમને યાદ કરે છે. ગુણ

શું તમે જણો છો ?

- ૧) આઈપીએલમાં જૌથી પહેલા ફાબ્રેક્ટ અધીકારી ક્યા ખેલાડીએ ઇટકાકી હતી ?
 - એડમ ટિલિક્સ્ટ
 - યુસુફ પટાણી
 - મહેન્દ્ર ધોની
 - રિક્ફી પોન્ટીંગ
- ૨) મંગોલિયાના રાજદરબારમાં માર્કો પોલો કેટલા વર્ષ રહ્યો હતો ?
 - ૧૦
 - ૧૫
 - ૧૬
 - ૨૦
- ૩) ૨૦૦૪માં ખુલ્લું મુફાયેલું 'વાલ્ડ ક્રિટીમ્યુનિયમ' ક્યાં આવેલું છે ?
 - દિલ્લી
 - મુંબઈ
 - કોલકાતા
 - દેઝાઈન
- ૪) ક્રિપોલ એ ક્યા દેશની રાજ્યાની છે ?
 - ક્રેમેકુન
 - લિબિયા
 - ક્રેન્યા
 - થાઈલેન્ડ
- ૫) એક હોર્ક્સ પાવરમાં કેટલા વોટ હોય છે ?
 - ૫૨૫
 - ૬૧૬
 - ૭૪૬
 - ૧૦૦
- ૬) શ્રીલંકાનો રવતંત્રતા દિવસ ક્યો ?
 - ૪ ફેબ્રુઆરી
 - ૨૨ જાન્યુઆરી
 - ૧૬ ઓક્ટોબર
 - ૧૨ સપ્ટેમ્બર
- ૭) કામેશ્વર એટલે ક્યાંનું કાશી ગાણાય છે ?
 - પૂર્વ
 - ઉત્તર
 - દક્ષિણ
 - પશ્ચિમ
- ૮) કર્દીશ્રતુની શરૂઆત બેસતા વર્ષના મંગાલ દિવસથી થાય છે ?
 - શારદ
 - શિંશિર
 - હેમંત
 - વર્ષા
- ૯) પાવાગાળનો કુંગાર કેટલા મીટરની ઊંચાઈ ધરાવે છે ?
 - ૮૧૯
 - ૯૧૮
 - ૮૧૯
 - ૯૧૯

૧૦) ટેપેકોર્ડરને કયા કાધનથી દૂર રાખવું જોઈએ ?
 ▶ ટી.વી.થી ▶ ચુંબકથી ▶ કટેબિલાઈઝરથી ▶ ઇક્સ્ટ્રીથી

૧૧) ઊંચાઈવદારવા કયું આકાશ કરવું જોઈએ ?
 ▶ શાવાકાન ▶ મધ્યરાકાન ▶ વજ્ઞાકાન ▶ તાડાકાન

૧૨) ૧ લિટર બરાબર કેટલા ધન કો.મી. ?
 ▶ ૧૦ ▶ ૧૦૦ ▶ ૧૦૦૦ ▶ ૧૦૦૦૦

૧૩) કયો ગ્રહ લીલા રંગનો હોય છે ?
 ▶ પ્લુટો ▶ મંગળ ▶ યુરેનિઝ ▶ નેપટયૂન

૧૪) બામાનુજાયાર્યના શિષ્યનું નામ શું હતું ?
 ▶ યાદવ ▶ નરેશ શા ▶ ભગવાન ▶ કુવેશ

૧૫) ભારત-પાકિસ્તાન વદ્યે કિમલા કરાર કયા વર્ષમાં થયા હતા ?
 ▶ ૧૯૭૪ ▶ ૧૯૭૩ ▶ ૧૯૭૨ ▶ ૧૯૭૫

૧૬) ખોપકી અને મેખલાનાં હાડકાંને આધાર આપવાનું કામ કોણ કરે ?
 ▶ ખોપકી ▶ કંદ્યમેખલા ▶ કરોડકંતંબ ▶ ઓરોદર પટલ

૧૭) કાદા છૈંકાનું બીજું નામ શું છે ?
 ▶ મદ્યમ છૈંકા ▶ ક્રાટખૂણિયો છૈંકા ▶ ગોળ છૈંકા ▶ ધનુષ છૈંકા

અનુષ્ટ ગ્રાંચ-૧૬ * અમણ્ડાલ્ટ્રેક્ટ-૧૬ * લેન્ટેન્ટ-૧૬

* છાંક્ટ-૧૬ * મોટાલ્ટ્રેક્ટ-૧૬ * ૦૦૦૬-૧૬ * માણાંટેક્ટ-૧૬ * ગ્રાન્ટાન્ડ્રિ-૦૬ * ૨૬૨-૨

* માણ્ડ્રિ-૨ * લોણ્ડ્રિ-૧ * ગ્રાન્ટાન્ડ્રિક્ટ-૧-૧ * ૧૯૧-૧ * લાગ્રાન્ડ્રિ-૧ * ગ્રાન્ટ્રુ-૩ * ૦૬-૧૬ * લાગ્રાન્ડ્રિ-૬

-: કાબ્સ

આપણે બોલતી અને લખતી વખતે શાબ્દોનો ઉપયોગ કરીએ છીએ. આ શાબ્દો આપણે જમૂહમાં ઉપયોગ કરીએ છીએ. જે શાબ્દ જમૂહ પૂર્ણ અર્થ બતાવે છે, તેને વાક્ય (sentence) કહેવામાં આવે છે.

દા.ત. ગોપાલભાઈનોટાઉન્પુર રહે છે.

e.g. Gopal lives in Chhotaudepur.

વાક્યનાં મુખ્ય ત્રણ ભાગ હોય છે : ૧. કર્તા, ૨. કર્મ અને ૩. છિયાપદ.

૧. કર્તા (Subject) : દરેક વાક્યમાં subject / કર્તા આવે છે.

જે વ્યક્તિ અથવા વક્તુ વિશે આપણે વાત કરી રહ્યા હોઈએ તેને કર્તા કહેવામાં આવે છે. કર્તા જંગા અથવા જર્વનામ હોઈ શકે છે.

દા.ત. ડેશિંગ ચિત્ર બનાવી રહ્યો છે.

e. g. Desing is making a drawing.

કોણ ચિત્ર બનાવી રહ્યું છે? - ડેશિંગ. એટલા માટે, આ વાક્યમાં કર્તા 'ડેશિંગ' છે.

૨. કર્મ (Object): જે શાબ્દ અથવા વાક્યનું અંશ કર્તા વિશે બતાવતું હોય, તેને (Object) કર્મ કહેવામાં આવે છે.

ઉપર આપેલ ઉદાહરણ જોઈએ, તો - ડેશિંગ શું બનાવી રહ્યો છે? - ચિત્ર. એટલા માટે, ઉપરના વાક્યમાં કર્મ 'ચિત્ર' છે.

દરેક વાક્યમાં કર્મ હોવું જરૂરી નથી.

દા.ત. પક્ષીઓ ઓડે છે.

e. g. Birds are flying.

આ વાક્યમાં કર્તા 'પક્ષીઓ' છે, પણ અહીં કર્મ આવતું નથી.

3. છિયાપદ (Verb): દરેક વાક્યમાં (Verb) છિયાપદ આવે છે. છિયાપદ કોઈ 'જાર્ય' અથવા કોઈ વ્યક્તિની તે મજા વરતુ 'ફેરી છે' તે બતાવે છે.

દા.ત. આ ચિત્ર ખૂબ જ સુંદર છે.

e.g. This picture is beautiful.

ઉપરના વાક્યમાં છિયાપદ 'is' છે.

ક્રવાદયાય (Exercise)

નીચેના વાક્યોમાંથી Subject, Object અને Verb શોધો.

1. Suman speaks Gujarati.
2. The pigeons are eating grains.
3. The children sang a song.
4. I saw a rainbow.
5. The farmers were harvesting the crop.
6. He writes books.
7. She likes chocolates.
8. The teacher taught a poem today.
9. The potter makes clay pots.

7. S:

4. S: I; O: rainbow; V: saw / 5. S: farmers; O: crop; V: were harvesting / 6. S: he; O: books; V: writes /

1. S: Suman; O: Gujarati; V: speaks / 2. S: pigeons; O: grains; V: are eating / 3. S: children; O: song; V: sang

(S: subject; O: object; V: verb)

Answers:

ચાલો નવા શબ્દો શીખીએ

કોઈપણ ભાષાને જારી કીને કમજવી હોય, શીખવી હોય તો તેના શબ્દો જાણવા જરૂરી બને છે. શબ્દો અહેલાઈથી શીખવા માટે શબ્દની જાથે ચિત્ર હોય તો તે કરળતા શીખી શકાય છે. આ અંકમાં આપણે અલગ અલગ અદિવાસીભાષાઓના શબ્દોને શીખાયાં :

	ધર	←	ગુજરાતી	→	મકાન
	ધોર	←	બાંદવી	→	ઢાબાવાળું ધોર
	કેર	←	કુંગારી બિલી	→	મેરીવાળું કેર
	ધેર	←	પંચમહાલી ભીલી	→	મેડી
	ધેર	←	ગારાંસિયા	→	મેરી
	પોંગો	←	દેહવાલી	→	ઓવાલી
	ધર	←	પાવશી	→	બંગાલો
	ઝૂપડી	←	ગુજરાતી	→	તંબુ
	ઝૂપળું	←	બાંદવી	→	તંબુ
	ઝૂપટી	←	કુંગારી બિલી	→	તબુ
	ઝૂપડી	←	પંચમહાલી ભીલી	→	તંબુ
	ખોડું	←	ગારાંસિયા	→	તેંબુ
	પોંગાલી	←	દેહવાલી	→	તોંબુ
	ઝૂપળી	←	પાવશી	→	તંબુ

મહેલ ← ગુજરાતી → અડાળી

મેલ ← કાઠવી → પહુટાળ

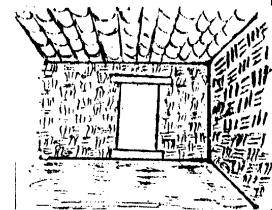
વાદળ મેલ ← કુંગારી ભિલી → ઓહરી

મેલ ← પંચમહાલી ભીલી → ઉહરી

મેલ ← ગરાંઝિયા → પાઠાળ

મહેલ ← દેહવાલી → ખોલી

કિંબુ ← પાવરી → ફુટાલુ

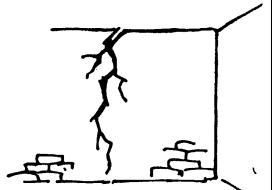
ભિંત ← ગુજરાતી → તિબાદ

ખપેઠો ← કાઠવી → તેઠ

થેછુર ← કુંગારી ભિલી → તેંક

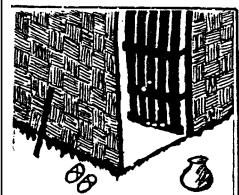
ભિતકું ← પંચમહાલી ભીલી → તેડ

ધેછુર ← ગરાંઝિયા → જીરોળ

કોંદો ← દેહવાલી → ધિર

ભિતડો ← પાવરી → કિંછંયલો

દૂંબી	→	ગુજરાતી	←	ઈટ
આમલો	→	શાઠવી	←	ઈટોળુ
થોપ	→	કુંગારી ભીલી	←	ઈટ
થામલો	→	પંચમહાલી ભીલી	←	ઈટ
કૂલ્બી	→	ગરાક્ષિયા	←	ઈટ
ખાંબલી	→	દેહવાલી	←	ઈટો
ખાંબ	→	પાવકી	←	ઈટો

નળિયાં	→	ગુજરાતી	←	આપકું
થાપળા	→	શાઠવી	←	નળયા
થાપરા	→	કુંગારી ભીલી	←	નાળો
નળયાં	→	પંચમહાલી ભીલી	←	થાપડા
નાળ	→	ગરાક્ષિયા	←	પેહડાળ
કોવલોં	→	દેહવાલી	←	પાહા
નવલ્યા	→	પાવકી	←	નેડાલોં

ફરી મળીશું

નિશાળનું નવું વરક શરૂ થાય ત્યારે નવા વક્ષના અભ્યાસક્રમ માટેનાં કષેત્ર પુક્તકોની રાઠ આપનામાંથી દકેઠ બાળક જોયા કરે છે. આ નવાં પુક્તકોને જેટલી કષેત્ર સુગંધ હોય છે! જેની મજા અદ્ભુત હોય છે. નવાં કૃપદાં ખરીદીએ તો તેને પણ અનોખી તાજગી હોય છે. પણ નવાં પુક્તકોની સુગંધ ખરેખર જ અવર્ણનીય હોય છે. આ સુગંધ જે શાહીથી પુક્તક છપાયેલું હોય છે તેની હોય છે. આશરે એક્સો પચીસ વરક પહેલાં ઇલંડમાં પક્કિભિન્ન નામના કંશોધેણ આ જ શાહી પહેલી વાર બનાવી હતી. તે પહેલાં પણ પુક્તકોના મુદ્રણનું કામ થતું હતું, પણ તેની અંદર તેલ અને છોલજાની બુક્કીના મિશ્રણથી મુદ્રણ માટેની શાહી બનાવેલી રહેતી હતી. આથી તે ક્રમયમાં છપાઈખાનામાં કામ કરવાવાળાનાં હુથ અને મોં છોલજા અને તેલથી વાંદરા જેવાં કાળાં બની જતાં હતાં. એ શાહી સૂક્ષ્માવા માટે પણ આશરે ઇ થી આઠ કલાક સુધી કાગળ પાથરવા પડતા હતા. અને કાયારે, વરકાદમાં એ કાગળ ભીના થાય તો શાહી કાગળ પર ચારેમેર ફેલાતી હતી. પક્કિભિન્ન લાગ્યુંકે પુક્તકોમાં લખાયેલ શાનવર્ધક જામગીની આવી કિથિતિ નહીં થવી જોઈએ. આના માટે જરૂરી હતું કે શાહી અડપથી કૂકાઈજાય. એવા શાહીની નિર્મિતી માટે પક્કિભિન્ન કંશોધન કર્યું. તેણે તેલની જરૂરાએ અન્ય રક્ખાયણોનો વપકાશ કર્યો. પરિણામે, માત્ર છપાઈ માટેની કાળા રંગાની શાહી નહીં પણ વિવિધ રંગાની શાહી એ વિક્રાંતી શક્યા.

આપણા ત્યાં પ્રાચીન ક્રમયમાં વનક્રપતિમાંથી શાહી બનાવવાની પરંપરા હતી. જેટલા રંગાની વનક્રપતિ મળે છે એટલા રંગાની શાહી મળતી હતી. એ જ શાહીનો વપકાશ કૃપદાંને રંગાની બનાવવા માટે પણ કરવામાં આવતો હતો. આપણા ગુજરાતમાં બાંધણી નામની કૃપદાં રંગાવવાની કલા રહેલી છે જે વિશ્વવિદ્યાત થઈછે. બાંધણીના કૃપદાં માટે નાના નાના લાકડાના કટક અથવા નાના કંકડક કે પણથર કૃપદાંમાં વિંટીને અને ધાગાથી જારી કીને બાંધી પણી શાહીમાં કુબાવીને કૃપદાં રંગાવવાની પ્રણિયા હોય છે.

તમને કાયારેય ક્રમય મળે તો ઝમાલ કે એવો નાનો કૃપદાનો કટકો લઈતમે પણ આ પ્રણિયા પોતે અજમાવી

શકો. આપણા દેશમાં કૃપડાં બનાવવાવાળા અને ચિત્રકાર વનક્રપતિમાંથી તૈયાર થયેલા ઝંગાનો વપદાશ જદીઓથી કુરતા આવ્યા હતા.

આશકે ૧૮૬૦ દરમયાન ઈંગ્લંડમાં બકાયન છાકા પહેલી વાર જાબુ બનાવવામાં આવ્યો. આ જાબુનું કારખાનું લીવરપુલ નામના શહેરમાં આવેલું હતું. અને ત્યાંથી બકાયણિક જાબુ આપણા દેશ જુદી આવતો થયો. તે પહેલાં આપણા ત્યાં જંગાલની વનક્રપતિમાંથી જાબુ બનાવવાની પરંપરા હતી. ઈંગ્લંડથી આવેલા જાબુથી આપણા ત્યાંના કૃપડાં ધોયા પણી આપણા દેશમાં જે વનક્રપતિનો ઝંગ કૃપડાંને આપવામાં આવતો હતો એ છુટો થવા માંડયો. ત્યાર પણી જયારે ઈંગ્લંડમાં પર્કિનજાહેબ બકાયણિક ઝંગ બનાવ્યા તો એવા ઝંગાની આપણા દેશમાં પણ જરૂરિયાત ઊભી થઈ. જૌથી પ્રથમ આ ઝંગ કોલકતામાં આવ્યો, કારણ તે જમયે અંગ્રેજ જરૂરાનું પાટનગાર કોલકતા રહ્યું હતું. એ ઝંગ ત્યાંથી ઢાકા જુદી પહોંચ્યો. તે પહેલાં ઢાકામાં જાફ્રેદ મલમલ તૈયાર કરવાનો વ્યવસાય હતો અને ઢાકાની મલમલ એટલી તલમ રહેતી હતી એક આખી જાડીને જારી કીને ધડી છર્કાએ તો એક દીવાકળીની પેટીમાં પણ મૂકુવી શક્ય હતી. આ પર્કિનજાહેબના નવા ઝંગ ઢાકા જુદી પહોંચ્યો અને જૌથી પ્રથમ ઢાકાના મલમલનો વ્યવસાય બંધ થવા લાગ્યો. કારણ કે દરેક જાણ ઝંગનાં કૃપડાનાં ચાહક બની ગયાં હતાં. જાફ્રેદ જાડી વાપરવાવાળાં ભાગ્યે જ બાકી રહ્યાં હતાં. આ આખો વ્યવહાર એટલા હંદ જુદી પહોંચ્યો કે માત્ર જે જીતીનો પતી ગુજરી ગયો હોય, એવી જ જીતી જાફ્રેદ જાડી પહેલે એવી માન્યતા ફેલાઈંગે.

નવા ઝંગ જાથે ઝંગ વાપરવા માટેનાં નવાં તંત્રોએ ભારતમાં પ્રવેશ કર્યો. દા.ત. અત્યારે ચિત્રકલાના વર્ભમાં તમે જે બ્રશ વાપરો છો એવા બ્રશ તે પહેલાં ભારતમાં ચિત્રકાર વાપરતા ન હતા. એમના બ્રશ જીધા નહીં પણ થોડા વાંછા રહેતા હતા. હવે જોય જેવા જીધા બ્રશ વાપરવાનો જમય શરૂ થયો. આપણા ત્યાંના ચિત્રકાર પણ કેવા જીક્સ મજાના! આ નવા બ્રશથી જૌથી પહેલાં આપણા ચિત્રકારોએ અંગ્રેજોનાં વ્યંગચિત્ર બનાવ્યાં. વ્યંગચિત્ર એટલે જે ચિત્ર જોઈએ આપણને હજાવું આવે છે. અંગ્રેજોના બ્રશ અને અંગ્રેજોનો ઝંગ લઈએ આપણા ચિત્રકારોએ જે વ્યંગચિત્ર બનાવ્યાં એ બધાં ચિત્રકાર કોલકતાના કાલીધાટમાં ભેગા થતા હતા અને ત્યાં જ એમનાં ચિત્રોની ખરીદી કરવા માટે લોષો જતાં હતાં. એટલે એ બધાં ચિત્રોને કાલીધાટ

યિત્રો તરીકે ઓળખવામાં આવ્યાં.

મહાત્મા ગાંધીને અંગેજોએ લાવેલા રૂંગ અને અન્ય જ્ઞાનોથી ભારતના વણકર અને અન્ય વ્યવજ્ઞાયિકોને જે ઠેક પહુંચી હતી તેની પૂર્ણ કલ્પના હતી. એટલે જ મહાત્મા ગાંધીએ ખાદી જેવા કૃપાના વ્યવજ્ઞાયનો આગ્રહ રાખ્યો. જે પ્રમાણે યિત્ર બનાવવાના બ્રાંથી થોડા વાંકા રહેતા હતા તે જ પ્રમાણે લખવાની કલમની નીભ પણ પેહુલાં થોડી વાંકી રહેતી હતી. આશારે બદામના આષારની. અંગેજોએ જે કલમ અહીં લાવ્યા તેની નીભ ત્રિશૂળના આષારની હતી. ધીમે ધીમે એ અંગેજુ નીભ આપણા ત્યાં પ્રચાલિત થઈ અને કલમથી લખવાવાળાના અક્ષર પણ થોડા બગાડતા ગયા. આશારે ૩૦ વરજ પહેલાં આપણા દેશમાં બોલપોઈન્ટ પેનનો પ્રવેશ થયો. પ્લાકિટકના પાઈપમાં ભરેલ પાઉડર જેવી શાહીથી બોલપોઈન્ટ પેનની નિર્મિતિ થઈ હતી. એ શાહી પૂરી થયા પણ ફરી એક વાર નવો પ્લાકિટકોનો પાઈપ નાખી એ જ બોલપોઈન્ટ પેન ફરીથી વાપરવાની પછીતિ હતી. ધીમે ધીમે પ્લાકિટકની રીંમત ઓછી થતી ગઈ અને એક બોલપોઈન્ટ પેનની શાહી પતી ગયા પણ એ પેન કચરામાં ફેરીદવાની પ્રથા શરૂ થઈ. પહેલાંના જમાનામાં એક જ કલમ બાળકો ત્રણ ચાર વરજ કુદ્ધી વાપરતા હતા. ધારાં બધાંએ તો એક જ કલમ ફ્રારા કૉલેજની બધી પરીક્ષા પક્ષાર કરેલા દાખલા પણ મળતા હતા. જેથી એવા વિદ્યાર્થીની પોતાની કલમ વિશે લાગણી રહેતી હતી. બોલપોઈન્ટ પેન આવવાથી લખનાર અને કલમ વરદ્યેની લાગણી જતી રહી. જ્ઞાને જ્ઞાને જે લખનાર અને લેખન વરદ્યેની પણ લાગણી ઓછી થતી ગઈ. એટલે હક્કતાક્ષર જારી હોવા એ વ્યક્તિત્વનો વિઝાન છે એવી માન્યતા ભુંકાઈંગાઈ. આજે કિથ્યાતિ એવી છે કે પોતે લખેલા અક્ષર પણ વાંચતાં લખનારને પરકેવો આવી જાય છે. આટલી હુદ્દ કુદ્ધી લેખનકલા નબળી બની છે.

તમારી નિશાળ ખુલ્લી ગઈં. નવું શૈક્ષણિક વર્કશ શરીર થયું. નવા પુક્તટો હાથમાં આવ્યા. એ પુક્તટોનો કુંગાધ જારો છે. પણ એ પુક્તટોમાં છપાયેલા અક્ષર જેટલા કુંદક છે એટલા કુંદક અક્ષર આપણા પોતાના પણ હોવા જોઈએ. ૦૦

